

JAUNIMAS IR PSICHOAKTYVIOSIOS MEDŽIAGOS

2021 m. vykdyto tyrimo
„Psichoaktyviųjų medžiagų
vartojimo paplitimas
bendrojoje populiacijoje“
papildomos duomenų analizės
rezultatų ataskaita

NTAKD

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

Lietuvos
jaunimo
metai
2022

Ataskaitą parengė:

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas,

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro nacionalinis centras Lietuvoje

© Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2022 m.

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

Šv. Stepono g. 27A, LT- 01312 Vilnius

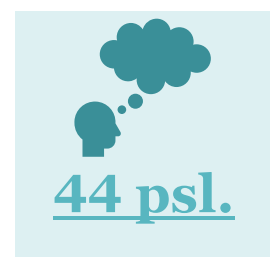
Tel. 8 7066 80 60

El. p. ntakd@ntakd.lt

www.ntakd.lrv.lt

TURINYS

IŽANGA	4
RESPONDENTAI.....	6
REZULTATAI	10
1. Rūkymas, nikotino vartojimas.....	10
2. Bandymai mesti rūkyti, vartoti elektronines cigaretes	15
3. Pasyvus rūkymas	18
4. Alkoholio vartojimas	21
5. Narkotikų prieinamumas.....	27
6. Narkotikų vartojimas	31
7. Narkotikų vartojimo įpročiai ir priežastys.....	36
8. Naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas	39
9. Inhaliantų vartojimas.....	40
10. Vaistų vartojimas ne pagal paskirtį	41
11. Vairavimas apsvaigus	43
12. Informuotumas, požiūris į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, kontrolės ir prevencijos priemonės	44
IŠVADOS	48
REKOMENDACIJOS	51

IŽANGA

Psichoaktyviosioms medžiagoms priskiriamos tokios medžiagos, kurios veikia žmogaus psichiką ir sukelia sveikatos bei elgesio sutrikimus. Tai ne tik narkotinės ir psichotropinės medžiagos, bet ir kitos medžiagos, su kurių vartojimu tiesiogiai ar netiesiogiai susiduriame kasdieniame gyvenime: alkoholis, nikotinas, buityje naudojamos cheminės medžiagos, kai kurie receptiniai nerimą ar skausmą malšinantys vaistai ir kt. Psichoaktyviosios medžiagos yra ypač pavojingos jauniems žmonėms, nes neigiamai veikia jų raidą, psichologinę, socialinę, fizinę ir ekonominę jų gerovę.

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro duomenimis, 2019 m. Europos Sąjungoje buvo ne mažiau kaip 5 141 mirties nuo narkotikų perdozavimo atvejų, o 9 proc. mirusių asmenų buvo jaunesni nei 25 m. amžiaus¹. Nors jaunimo eksperimentavimas su narkotikais nėra retas reiškinys, bet tik nedidelė dalis tampa priklausomi nuo jų dar jaunystėje. Labiausiai pažeidžiami yra socialinės rizikos grupės jaunuoliai ir tie, kurių šeimos nariai ir bendraamžiai vartoja narkotikus, jiems gresia didesnė priklausomybės rizika. Individualūs rizikos veiksniai, pavyzdžiui, prasta savikontrolė, taip pat padidina pažeidžiamumą, kaip ir ankstyva narkotikų vartojimo pradžia. Jauni asmenys, kuriems išsivysto priklausomybė nuo narkotikų, dažniau patiria nerimo ir depresijos sutrikimus, psichozės simptomus ir sutrikimus, galvoja apie savižudybę ar bando nusižudyti, nebaigia mokyklos bei sunkiau randa darbą².

Padėti sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą, atitolinti jų vartojimo pradžią, paskatinti nevartoti ar atsisakyti jų vartojimo ir sumažinti neigiamas vartojimo pasekmes (sveikatai, socialiniam gyvenimui, ekonomikai) gali įvairios prevencijos priemonės³. Vis tik, siekiant užtikrinti vykdomų prevencijos priemonių veiksmingumą, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti prevencijos poreikį ir geriau susipažinti su tiksline grupe, jos elgesio įpročiais, motyvais, požiūriais bei žiniomis. Poreikio nustatymas leidžia numatyti galimus prevencijos tikslus, suteikia daug svarbios informacijos apie tai, kaip šių tikslų reikėtų siekti, leidžia pagrįsti planuojamų taikyti prevencijos priemonių būtinumą ir užtikrina, kad jos bus nukreiptos į tikslinę grupę ir atitiks jos poreikius⁴.

Europos Parlamentas paskelbė 2022-uosius Europos jaunimo metais, siūlydamas išskirtinį dėmesį skirti jauniems žmonėms, turintiems mažiau socialinių, ekonominių ir švietimo galimybių ar turintiems psichikos sveikatos problemų, o Lietuvos Respublikos Seimas, siekdamas atkreipti dėmesį į Lietuvos jaunimo politikos tikslus ir Lietuvos jaunimo problemas šalyje ir užsienyje, paskelbė 2022-uosius Lietuvos jaunimo metais.

Atsižvelgdamas į tai, kad 2022 metais tiek ES, tiek šalies lygmenyje ypatingas dėmesys yra skiriamas jaunimui, bei siekdamas geriau pažinti jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo situaciją ir prevencijos priemonių poreikį, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas 2022 m. atliko papildomą tyrimo „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas bendrojoje populiacijoje“ duomenų analizę.

¹ Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (2021), Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita 2021. Tendencijos ir pokyčiai, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas. Prieiga per internetą:

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_LT_02feedback.pdf

² EMCDDA Best practice portal – policy and practice briefings: Vulnerable young people. Prieiga per internetą:

<https://www.emcdda.europa.eu/best-practice/briefings/vulnerable-young-people>

³ McGrath Y., Sumnall H., Edmonds K., McVeigh J., Bellis M. Review of grey literature on drug prevention among young people. National Institute for Health and Clinical Excellence, 2006.

⁴ European drug prevention quality standards: A manual for prevention professionals. EMCDDA, Lisbon, 2011.

Tyrimo „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas bendrojoje populiacijoje“ metodas – nuolatinių Lietuvos gyventojų apklausa, pagal Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktą adaptuotą Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro Europinio modelio klausimyną, laikantis Europos viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų asociacijos kokybės standartų. 15-64 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai buvo apklausti 2021 metų rugsėjo 17 – lapkričio 14 dienomis, duomenis renkant tiesioginiu standartizuotu interviu metodu. Standartizuotus interviu atliko specialių apmokymų kursą išklause apklausėjai, parengti profesionaliai atlikti apklausas visoje Lietuvoje. Apklausos buvo vykdomos respondentų namuose. Iš viso buvo apklausti 2501 15–64 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Respondentai buvo atrinkti daugiapakopės tikimybinės atrankos metodu.

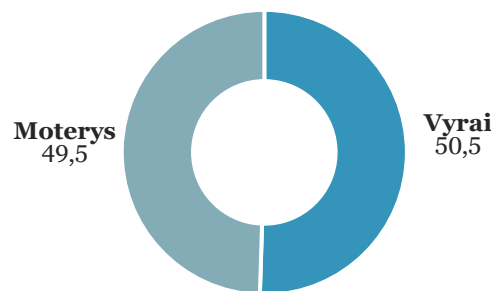
Papildomos tyrimo duomenų analizės tikslas – įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tarp Lietuvos jaunimo situaciją, išsiaiškinti jaunimo nuostatas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atžvilgiu, požiūrį į šių medžiagų prieinamumą, prevencijos priemones ir valstybės politiką.

RESPONDENTAI

Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatyme apibrėžta, kad jaunimas yra du ir (ar) daugiau jaunų žmonių nuo 14 iki 29 metų (įskaitytinai). Kadangi Departamento 2021 m. tyrime dalyvavo asmenys nuo 15 m. amžiaus, vykdant papildomą duomenų analizę buvo vertinami 15-29 m. amžiaus gyventojų atsakymai.

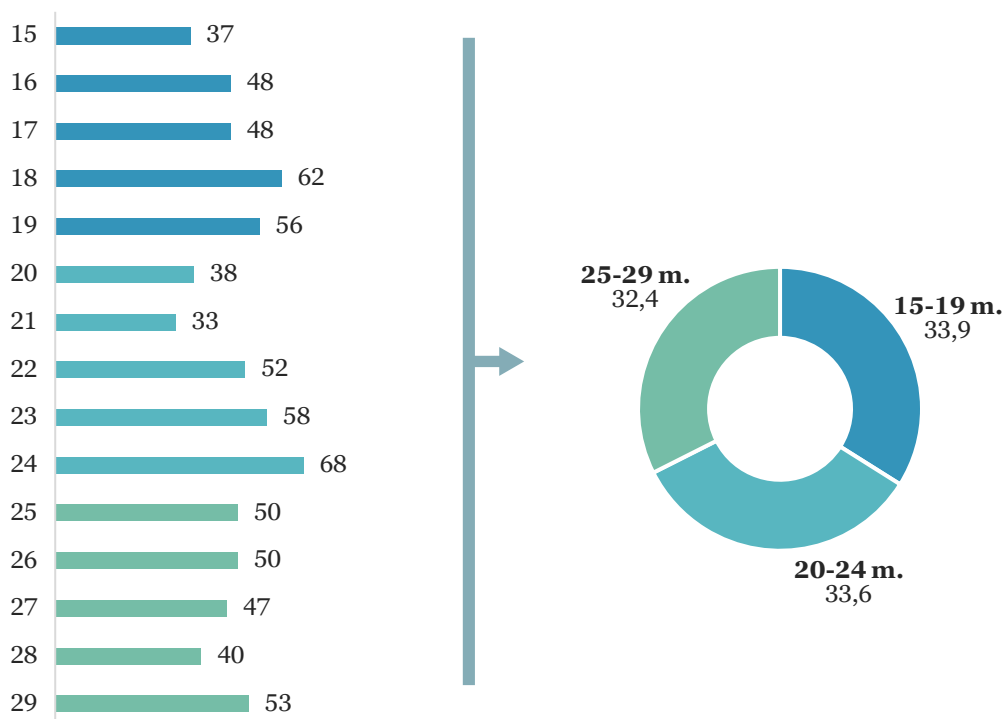
Tyrime iš viso dalyvavo 740 jaunų asmenų (15-29 m.), kurių atsakymų rezultatai yra pateikti ir analizuojami šioje ataskaitoje (toliau – **respondentai / jaunimas**).

Tyrime dalyvavo beveik vienoda dalis jaunų vyrų ir moterų: 50,5 proc. vyrų ir 49,5 proc. moterų (žr. 1 pav.).

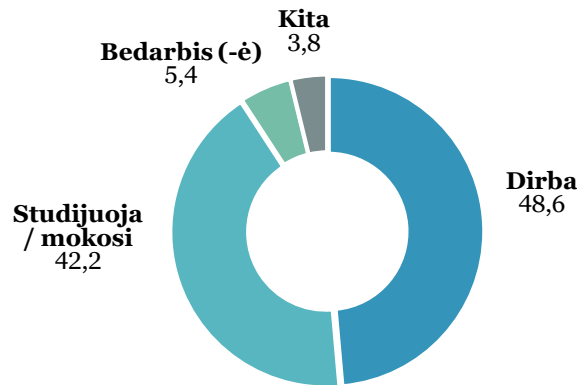
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Respondentų amžiaus vidurkis – 22,1 m. (tiek vyrų, tiek moterų). 15-19 m. amžiaus buvo 33,9 proc. respondentų (nepilnamečių – 18 proc.), 20-24 m. – 33,6 proc., 25-29 m. – 32,4 proc. (žr. 2 pav.).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (metais) (2021 m., 15-29 m., N=740, abs. sk. / proc.)

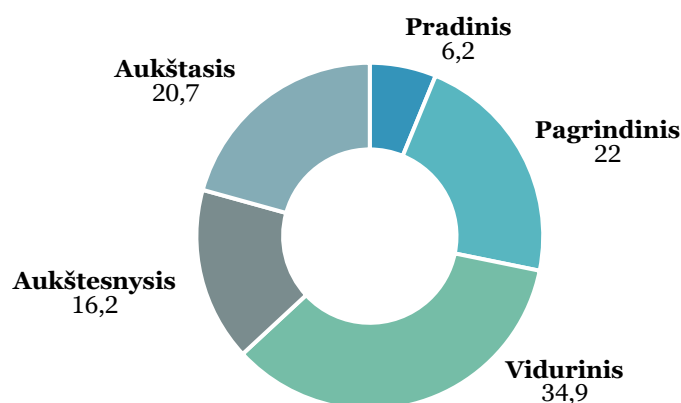
Apie pusę (48,6 proc.) jaunimo nurodė, kad dirba (20 proc. buvo tarnautojai, specialistai, biuro darbuotojai ar pareigūnai, 15,7 proc. – kvalifikuoti darbininkai, 6,1 proc. – nekvalifikuoti darbininkai, 5,5 proc. – dirbo sau, buvo verslininkai ar darbdaviai, 1,2 proc. – ūkininkai, 0,1 proc. (1 asmuo) – karys), o 42,2 proc. mokėsi / studijavo. 5,4 proc. tyrime dalyvavusių jaunų asmenų buvo bedarbiai, 3,6 proc. buvo namų šeimininkai (-ės), 0,1 proc. (1 asmuo) buvo pastoviai nedarbingas / turėjo negalią (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

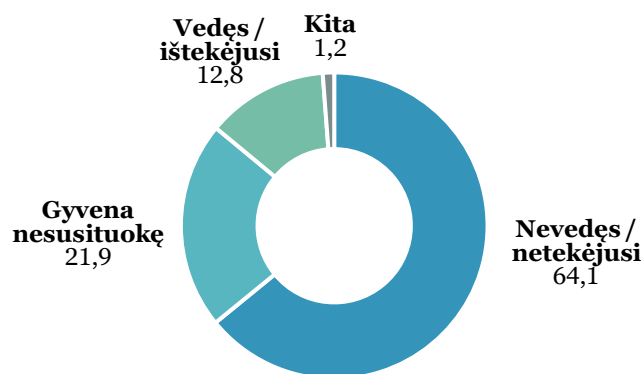
20,7 proc. tyrime dalyvavusių jaunų asmenų jau buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą, 16,2 proc. – aukštesnįjį, 34,9 proc. – vidurinį, o 28,2 proc. – žemesnį nei vidurinį išsilavinimą (žr. 4 pav.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad tyrime dalyvavo asmenys nuo 15 metų, tad dalis dar nebuvo baigę mokyklos.

10,7 proc. respondentų nurodė, kad mokosi bendrojo ugdymo mokyklos / progimnazijos 5–10 klasėje arba gimnazijos 1-2 klasėje, 13,1 proc. – bendrojo ugdymo mokyklos / progimnazijos 11-12 klasėje arba gimnazijos 3-4 klasėje, 5,1 proc. – profesinio mokymo įstaigoje, 4,5 proc. – kolegijoje, 8,8 proc. – universitete, akademijoje ar seminarijoje.

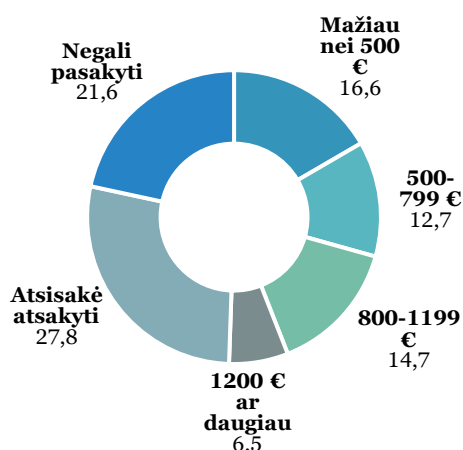
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal aukščiausią įgytą išsilavinimą (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Dauguma (64,1 proc.) respondentų buvo nevedę / netekėjusios, dar 21,9 proc. gyveno su partneriu(-e) nesusituokę, o 12,8 proc. buvo vedę / ištekėjusios (žr. 5 pav.). Labai maža dalis jaunimo buvo išsiskyre (0,8 proc.), gyveno atskirai nuo sutuoktinio(-ės) (0,3 proc.) arba nurodė, kad yra našliai(-ės) (0,1 proc.). Vaikų turėjo 14,1 proc. respondentų.

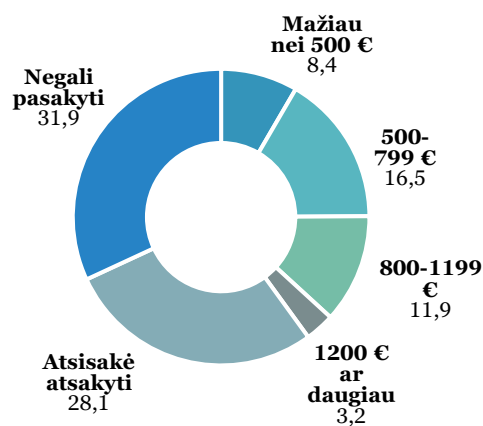

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

50,5 proc. respondentų nurodė asmenines pajamas per mėnesį, atskaičius mokesčius (žr. 6 pav.). Vidutinės jų asmeninės pajamos (atskaičius mokesčius) buvo 682,6 eurai per mėnesį. Vis dėlto, nemaža dalis jaunimo nesutiko atsakyti į klausimą (27,8 proc.) arba negalėjo pasakyti (21,6 proc.). Dar mažesnė dalis (40 proc.) respondentų nurodė vidutines mėnesio pajamas, tenkančias vienam šeimos nariui (žr. 7 pav.) atskaičius mokesčius, kurios buvo vidutiniškai 714,9 eurai per mėnesį vienam šeimos nariui.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vidutines asmenines mėnesio pajamas (atskaičius mokesčius) eurais (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vidutines mėnesio pajamas, tenkančias vienam jų šeimos nariui (atskaičius mokesčius) eurais (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Tyrimo dalyvavo jauni asmenys iš 42 Lietuvos savivaldybių, daugiausia iš Vilniaus m. (20,5 proc.), Kauno m. (10,7 proc.) ir Klaipėdos m. (5,4 proc.) (žr. 1 lentelę). Apklausėjų pateiktais duomenimis, 65,9 proc. jaunų asmenų buvo apklausti miestuose, o 34,1 proc. – kaimuose.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybę (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

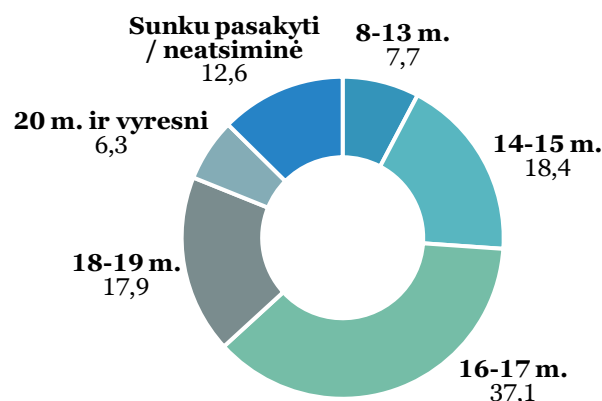
Savivaldybė	Proc.
Vilniaus m.	20,5
Kauno m.	10,7
Klaipėdos m.	5,4
Šiaulių m.	3,4
Panevėžio m.	3,1
Švenčionių r.	3,1
Prienų r.	2,8
Elektrėnų r.	2,7
Rokiškio r.	2,6
Jonavos r.	2,6
Klaipėdos r.	2,6
Kretingos m.	2,4
Šiaulių r.	2,4
Pagėgių	2,3
Kauno r.	2,2
Telšių r.	2
Raseinių r.	2
Molėtų r.	2
Ukmergės r.	1,9
Kupiškio r.	1,9
Marijampolės	1,8

Savivaldybė	Proc.
Mažeikių r.	1,8
Lazdijų r.	1,8
N. Akmenės r.	1,6
Alytaus m.	1,5
Vilkaviškio r.	1,5
Trakų r.	1,4
Kalvarijų	1,2
Šakių r.	1,1
Pakruojo r.	0,9
Utenos r.	0,9
Palangos m.	0,8
Rietavo	0,8
Varėnos r.	0,7
Radviliškio r.	0,7
Ignalinos r.	0,7
Tauragės r.	0,5
Kaišiadorių r.	0,5
Jurbarko r.	0,4
Birštono r.	0,4
Anykščių r.	0,3
Alytaus r.	0,1

REZULTATAI

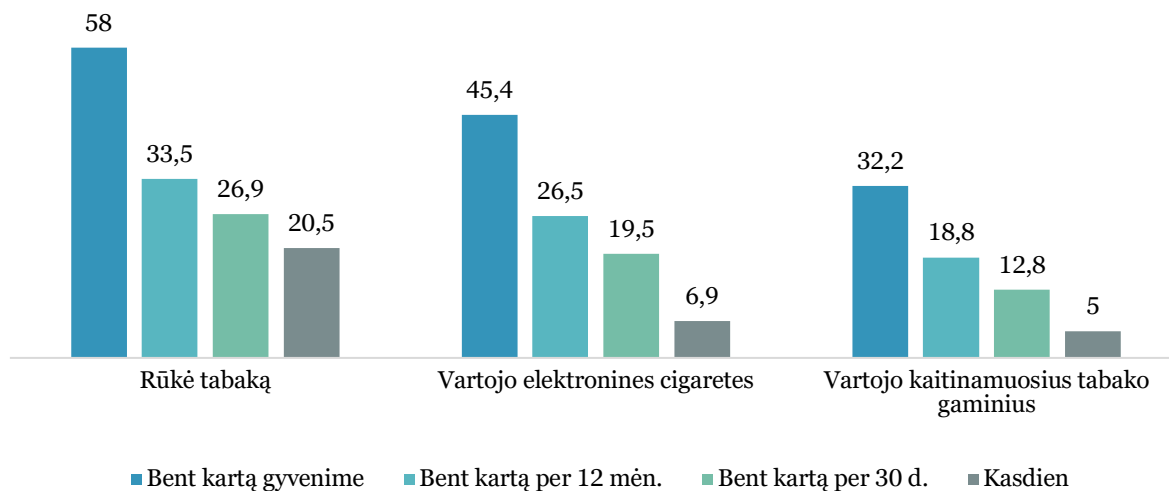
1. RŪKYMAS, NIKOTINO VARTOJIMAS

Respondentai rūkyti pradėjo būdami vidutiniškai 16,4 metų amžiaus. Vyrų rūkyti pradeda vidutiniškai pusmečiu anksčiau nei moterys: vyrai – 16,8 m., moterys – 16,2 m. Dažniausiai rūkyti pradama dar nesulaukus pilnametystės – 63,2 proc. rūkusių jaunų asmenų pradėjo rūkyti būdami jaunesni nei 18 m. Beveik pusė (47 proc.) rūkusių respondentų nurodė, kad pradėjo rūkyti būdami 16 m. ar jaunesni, ketvirtis (26,1 proc.) – 15 m. ar jaunesni (žr. 1.1 pav.). Jauniausias nurodytas rūkymo pradžios amžius buvo 8 m., o vyriausias – 25 m.

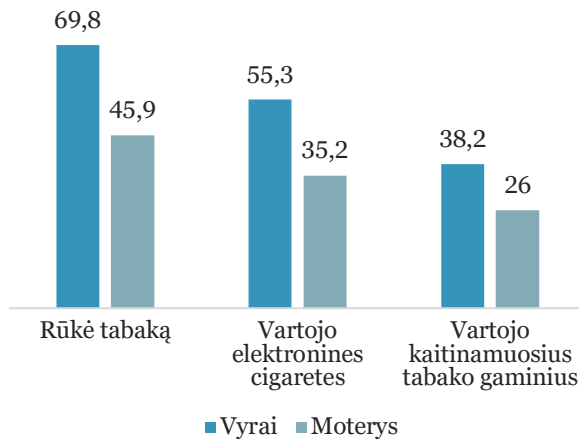
1.1 pav. Rūkymo pradžios amžius (2021 m., 15-29 m., N=364, proc. nuo atsakusių / rūkusių respondentų)

Tarp jaunimo populiariausia nikotino vartojimo forma buvo tabako (cigarečių) rūkymas. Bent kartą gyvenime rūkyti bandė 58 proc. jaunų asmenų, o kasdien rūkė – 20,5 proc. Kiek mažiau populiarios buvo elektroninės cigaretės, nors bent kartą gyvenime jas vartoti bandė kiek mažiau nei pusė (45,4 proc.) respondentų, bet kasdien vartojo tik 6,9 proc. Kaitinamuosius tabako gaminius išbandė trečdalis (32,2 proc.) jaunimo, o kasdien vartojo – 5 proc. (žr. 1.2 pav.).

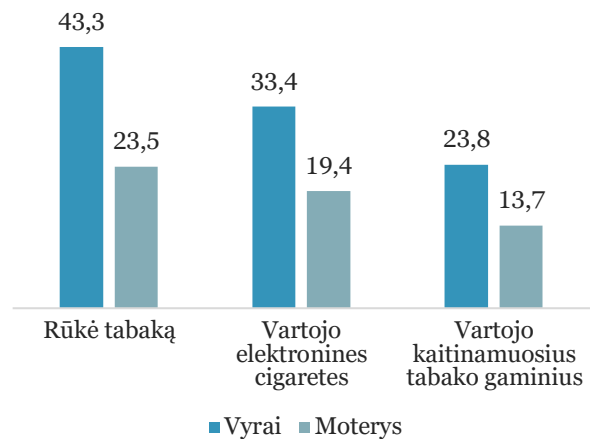

1.2 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

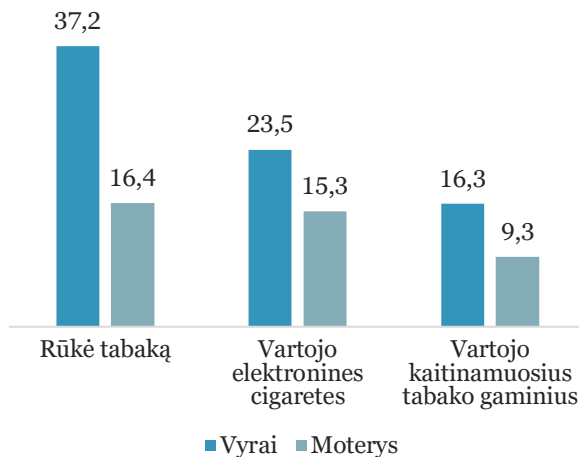
Rūkymas ir kitų gaminių su nikotinu vartojimas buvo daug labiau paplitęs tarp vyrų nei tarp moterų. Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų nei moterų bent kartą gyvenime, bent kartą per paskutinius 12 mėnesių ir per paskutines 30 d. rūkė, vartojo elektronines cigaretes ir / ar kaitinamuosius tabako gaminius. Taip pat statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų nei moterų rūkė kasdien (29,4 proc. vyrų ir 11,5 proc. moterų). Tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų populiariausia buvo rūkyti tabako cigaretes (žr. 1.3 - 1.6 pav.).

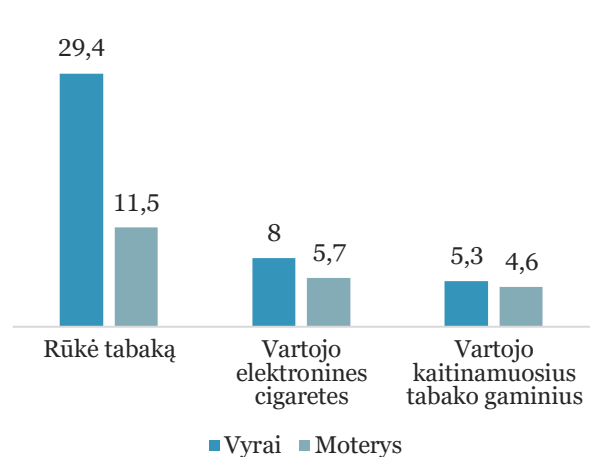
1.3 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

1.4 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

1.5 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą per paskutines 30 d. pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

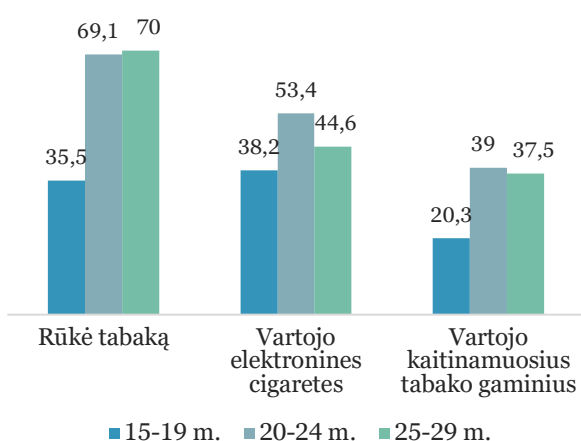
1.6 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo kasdien pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Vertinant pagal amžių, tabako cigarečių rūkymas buvo mažiausiai paplitęs tarp jauniausių respondentų (15-19 m.), o labiausiai paplitęs tarp vyresnio jaunimo (25-29 m.). Tarp 15-19 m. amžiaus jaunimo rūkusių bent kartą gyvenime buvo 2 kartus mažiau nei tarp 25-29 m. amžiaus jaunimo, rūkusių per paskutinius metus – 2,5 karto mažiau, per paskutines 30 d. – 3 kartus mažiau, o kasdien rūkė net 5 kartus mažesnę dalis 15-19 m. amžiaus asmenų nei 25-29 m. amžiaus asmenų (žr. 1.7 - 1.10 pav.).

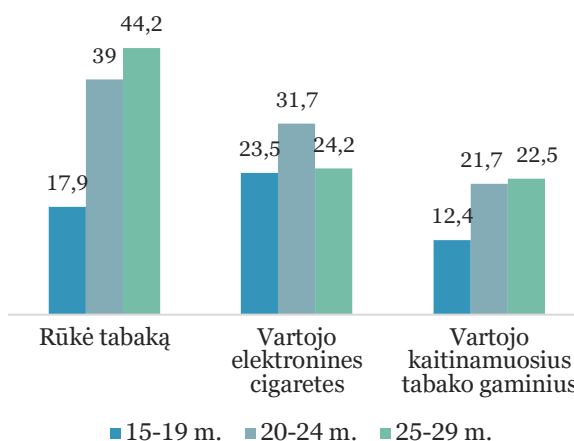
Jauniausi respondentai taip pat žymiai rečiau išbandė ir vartojo kaitinamuosius tabako gaminius. 20-24 m. ir 25-29 m. amžiaus grupėse kaitinamųjų tabako gaminių vartojimas buvo panašus, labiau skyrėsi tik dažnas, kasdienis vartojimas, kuris buvo labiau paplitęs tarp 25-29 m.

amžiaus nei tarp 20-24 m. amžiaus respondentų (atitinkamai 8,3 proc. ir 5,6 proc.), o tarp 15-19 m. amžiaus jaunimo kasdien kaitinamuosius tabako gaminius vartojo tik 1,2 proc. (žr. 1.10 pav.).

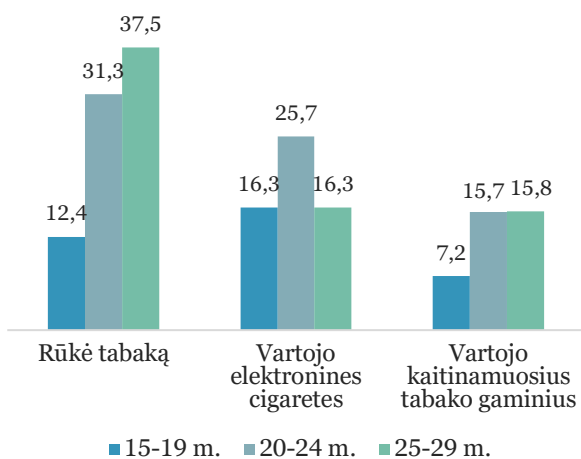
Nors elektroninių cigarečių vartojimas buvo labiausiai paplitęs tarp 20-24 m. amžiaus jaunimo, o tarp 15-19 m. ir 25-29 m. amžiaus asmenų buvo mažiau jas išbandžiusių ir vartojusių asmenų, bet, lyginant su kitais nikotino turinčiais gaminiais, tarp jauniausių respondentų jos buvo populiareesnės nei kiti gaminiai. 15-19 m. amžiaus grupėje elektronines cigaretes visais vertintais laikotarpiais buvo išbandę / vartojo didesnė dalis asmenų nei tabako cigaretes, o mažiausiai populiarūs šioje amžiaus grupėje buvo kaitinamieji tabako gaminiai. Tarp 20-29 m. amžiaus asmenų tabako cigarečių rūkymas buvo populiarešnis nei kitos nikotino vartojimo formos (žr. 1.7 - 1.10 pav.).

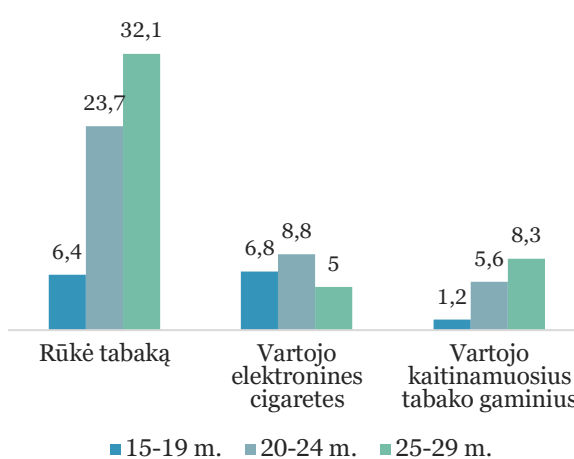
1.7 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

1.8 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

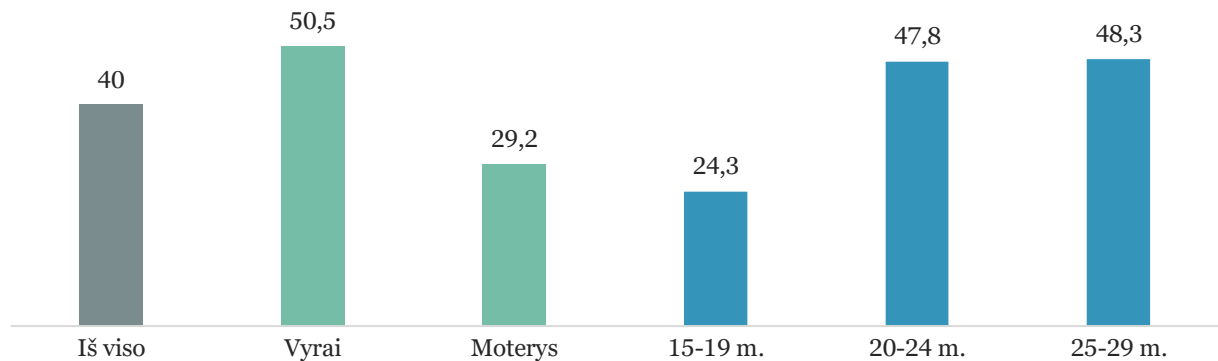
1.9 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą per paskutines 30 d. pasiskirstymas pagal amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

1.10 pav. Skirtingų gaminių su nikotinu vartojimo kasdien pasiskirstymas pagal amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

40 proc. jaunimo bent kartą per paskutines 30 d. vartojo bet kuriuos gaminius su nikotinu (tabako cigaretes, kaitinamuosius tabako gaminius, elektronines cigaretes). Bet kokius gaminius su nikotinu bent kartą per paskutines 30 dienų vartojo dvigubai mažesnę dalis jauniausių 15-19 m. amžiaus respondentų (24,3 proc.) nei 20-29 m. amžiaus jaunimo (20-24 m. – 47,8 proc., 25-29 m.

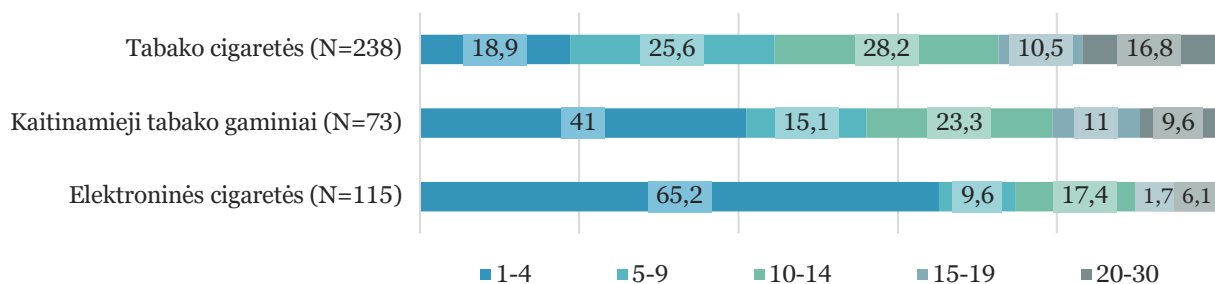
– 48,3 proc.). Bet kokių gaminių su nikotinu vartojimas per paskutines 30 d. taip pat buvo mažesnis tarp moterų (29,2 proc.) nei tarp vyrų (50,5 proc.) (žr. 1.11 pav.).

1.11 pav. Bet kokių gaminių su nikotinu vartojimo bent kartą per paskutines 30 d. pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

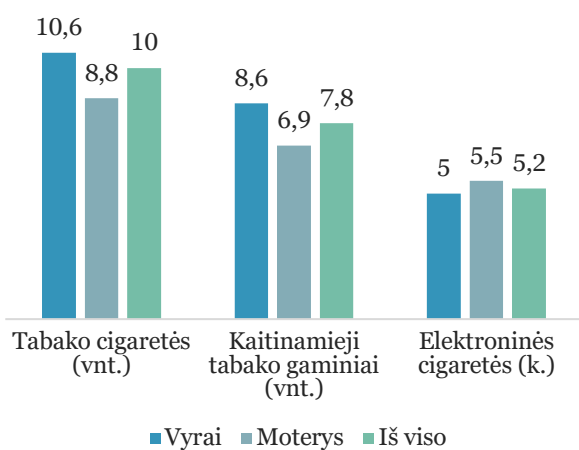
Dalis jaunimo kasdien vartoja kelis skirtingus nikotino turinčius gaminius. 11,2 proc. kasdien įprastas tabako cigaretes rūkančių respondentų nurodė, kad kasdien vartoja dar ir elektronines cigaretes, o 6,6 proc. – kasdien vartoja kaitinamuosius tabako gaminius. Tarp jaunimo, kuris kasdien vartoja elektronines cigaretes, kas trečias (33,3 proc.) kasdien rūko ir įprastas tabako cigaretes, o tarp kasdien vartojančių kaitinamuosius tabako gaminius – 27 proc. kasdien rūko ir įprastas tabako cigaretes. Vis dėlto, vertinant šiuos duomenis reikėtų atsižvelgti į tai, kad kasdien elektronines cigaretes ar kaitinamuosius tabako gaminius vartojančių jaunų asmenų imtis buvo nedidelė.

Tyrimo duomenimis, reguliariai rūkantis jaunimas per dieną surūko vidutiniškai 10 tabako cigarečių (arba cigarų, pypkių). 44,5 proc. jų kasdien surūko mažiau nei 10 cigarečių, 38,7 proc. – nuo 10 iki 19 cigarečių, o 16,8 proc. – 20 ar daugiau cigarečių per dieną (žr. 1.12 pav.). Didžiausiais per dieną surūkomų cigarečių skaičius buvo 30 vienetų, bet tiek surūkydavo tik vienas respondentas (moteris).

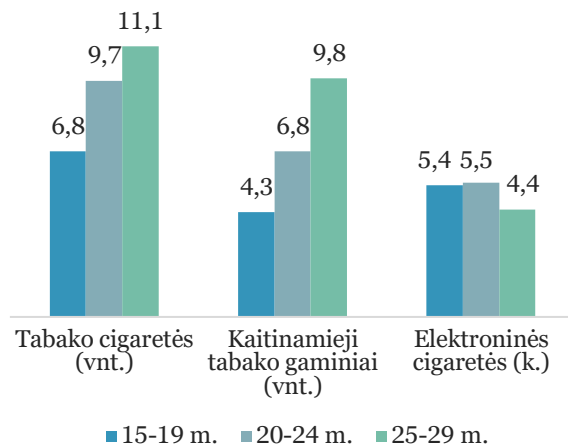

1.12 pav. Vidutinis per dieną suvartojamų gaminių su tabaku, nikotinu skaičius / kartai per dieną (2021 m., 15-29 m., proc. nuo reguliariai atitinkamus gaminius vartojančių respondentų)

Vyrai per dieną surūko vidutiniškai 10,6 vnt. cigarečių, o moterys – 8,8 vnt. (žr. 1.13 pav.). Vertinant pagal amžių, mažiausiai cigarečių per dieną surūkydavo jauniausi respondentai (15-19 m.) – 6,8 vnt. Didžiausias surūkomų cigarečių skaičius šioje amžiaus grupėje buvo 20 vnt. per dieną. 20-24 m. amžiaus jaunimas per dieną surūkydavo vidutiniškai 9,7 cigarečių (didžiausia reikšmė – 30 vnt.), o 25-29 m. dar daugiau – 11,1 vnt. (didžiausia reikšmė – 25 vnt.) (žr. 1.14 pav.).

1.13 pav. Vidutinio per dieną suvartojamų gaminių skaičiaus / kartų per dieną pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., proc. nuo reguliariai atitinkamus gaminius vartojančių respondentų)

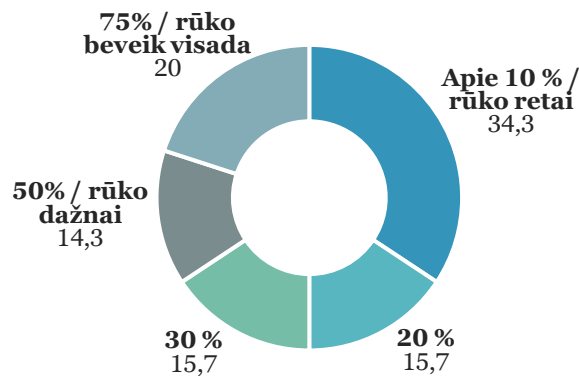

1.14 pav. Vidutinio per dieną suvartojamų gaminių skaičiaus / kartų per dieną pasiskirstymas pagal amžių (2021 m., 15-29 m., proc. nuo reguliariai atitinkamus gaminius vartojančių respondentų)

Reguliariai vartojantieji kaitinamuosius tabako gaminius per dieną suvartojo vidutiniškai 7,8 vnt. Vyrai per dieną suvartoja vidutiniškai 8,6 vnt., o moterys – 6,9 vnt. (žr. 1.13 pav.). Didžiausias per dieną suvartojamas vienetų skaičius – 30 vnt. (tiek suvartojantis teigė tik 1 vyras). Vertinant pagal amžių, stebimos tos pačios tendencijos kaip ir tabako cigarečių rūkymo atveju. Mažiausią skaičių surūkydavo jauniausi (15-19 m.) respondentai – vidutiniškai 4,3 vnt. per dieną (didžiausia reikšmė šioje amžiaus grupėje buvo 16 vnt.). 20-24 m. amžiaus jaunimas per dieną surūkydavo vidutiniškai 6,8 vnt. (didžiausia reikšmė – 20 vnt.), o 25-29 m. respondentai suvartodavo daugiausiai – vidutiniškai 9,8 vnt. (didžiausia reikšmė – 30 vnt.) (žr. 1.14 pav.). Tad 25-29 m. amžiaus asmenys, reguliariai vartojantys kaitinamuosius tabako gaminius, per dieną paprastai suvartoja kelis kartus daugiau šių gaminių nei 15-19 m. amžiaus asmenys.

Nors reguliariai elektronines cigaretes vartojantis jaunimas per dieną jas vartoja vidutiniškai 5,2 kartus, bet apie pusę jų (53,9 proc.) per dieną jas vartoja tik 1-2 kartus, o dauguma (65,2 proc.) mažiau nei 5 kartus (žr. 1.12 pav.). Vyrai elektronines cigaretes vartoja vidutiniškai 5 kartus per dieną, o moterys – 5,5 kartus (žr. 1.13 pav.). Jauniausi 15-19 m. respondentai elektronines cigaretes vartoja vidutiniškai 5,4 kartus per dieną. 20-24 m. respondentai panašiai – 5,5 kartus per dieną, o 25-29 m. respondentai rečiau – vidutiniškai 4,4 kartus per dieną (žr. 1.14 pav.). Jauniausioje (15-19 m.) amžiaus grupėje buvo ir daugiausiai kartų per dieną elektronines cigaretes vartojusių asmenų – 30 kartų per dieną (2 vyrai), kai tarp 20-29 m. amžiaus respondentų dažniausia reikšmė buvo 20 kartų per dieną.

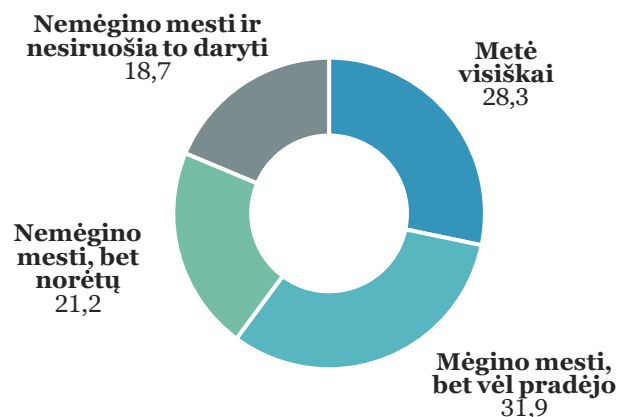
Tabako gaminių, nepaženklintų lietuviškomis banderolėmis, įsigijimas ir vartojimas. 11,4 proc. jaunimo per paskutinius 12 mėnesių buvo Lietuvoje įsigiję cigarečių ar kitų tabako gaminių, nepaženklintų lietuviškomis banderolėmis (9,5 proc. įsigijo ir vartojo patys, o 1,9 proc. įsigijo, bet patys nevartojo). Penktadalis (20 proc.) asmenų, kurie per paskutinius metus buvo įsigiję ir vartoję lietuviškomis banderolėmis nepaženklintų cigarečių ar kitų tabako gaminių, nurodė, kad tokius gaminius rūko beveik visada (žr. 1.15 pav.). Jauniausias amžiaus asmenų, kurie per paskutinius 12 mėnesių buvo įsigiję tokių gaminių, buvo 16 metų.

1.15 pav. Per paskutinius 12 mėn. surūkytų cigarečių ar kitų tabako gaminių dalis, kurią sudarė lietuviškomis banderolėmis nepaženklintos cigaretės ar kiti tabako gaminiai (2021 m., 16-29 m., N=70, proc. nuo respondentų, kurie per paskutinius 12 mėn. buvo Lietuvoje įsigiję ir patys vartojo nepaženklintus gaminius)

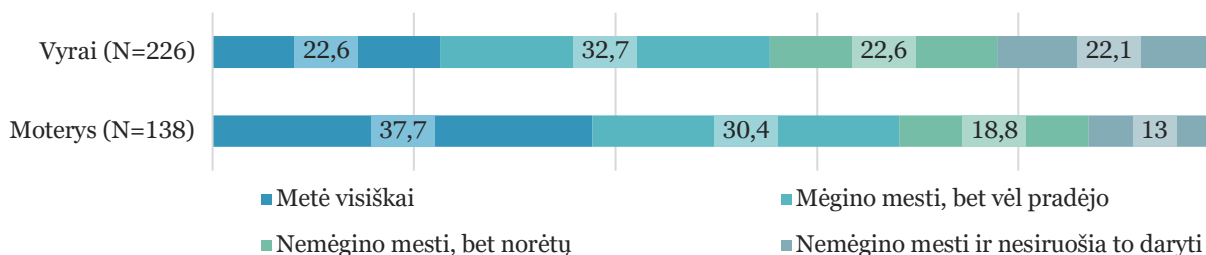
2. BANDYMAI MESTI RŪKYTI, VARTOTI ELEKTRONINES CIGARETES

46,9 proc. jaunų asmenų nurodė, kad praeityje rūkė: 24,2 proc. – kasdien, 22,7 proc. – rečiau nei kasdien; dar 2,3 proc. – nežinojo kaip dažnai rūkė. 60,2 proc. šių asmenų yra bandę mesti rūkyti: 28,3 proc. visiškai (sėkmingai) metė rūkyti (47 proc. nuo bandžiusių mesti rūkyti), o 31,9 proc. mėgino mesti, bet vėl pradėjo. Niekada nemėgino mesti rūkyti, bet norėtų – 21,2 proc. rūkusių asmenų, ir tik 18,7 proc. nemėgino mesti ir nesiruošia to daryti (žr. 2.1 pav.).

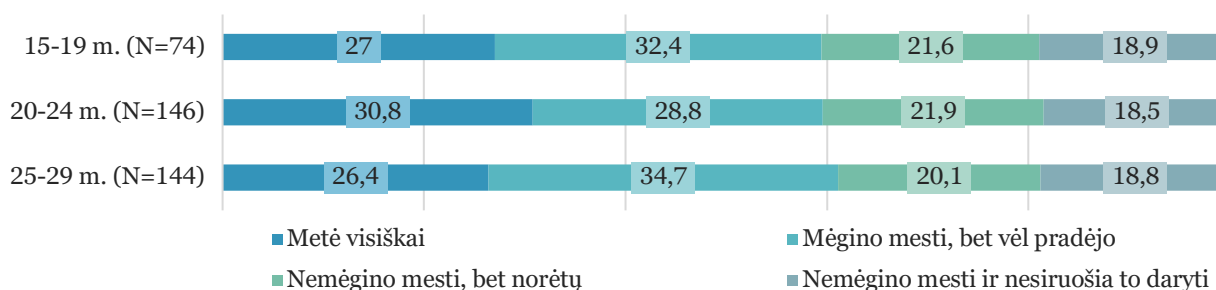
2.1 pav. Rūkančių / praeityje rūkusių respondentų bandymai mesti rūkyti (2021 m., 15-29 m., N=364, proc. nuo praeityje rūkusių / rūkančių respondentų)

Kad praeityje rūkė nurodė 57,8 proc. vyrų ir 35,8 proc. moterų. Iš jų mesti rūkyti bandė 55,3 proc. vyrų ir 68,1 proc. moterų, o niekada nemėgino mesti ir nesiruošia to daryti 22,1 proc. vyrų ir 13 proc. moterų. Tad sėkmingai metė rūkyti beveik dvigubai didesnė dalis rūkančių moterų nei vyrų, o vyrai dažniau nei moterys nenori ir nesiruošia atsisakyti šio žalingo įpročio (žr. 2.2 pav.).

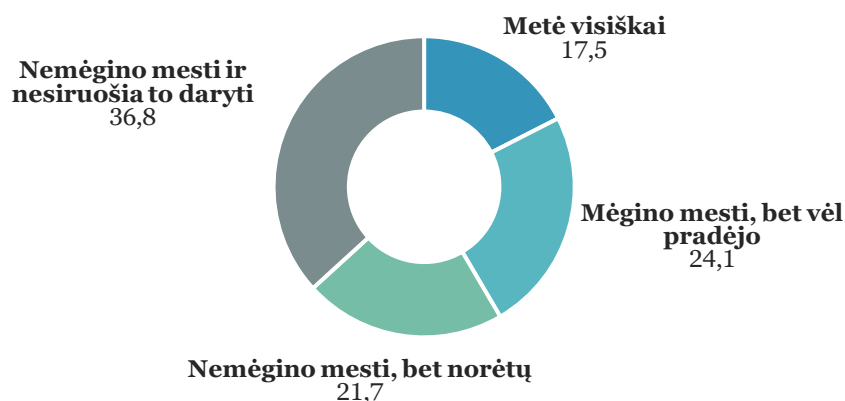
2.2 pav. Rūkančių / praeityje rūkiusių vyrų ir moterų bandymai mesti rūkyti (2021 m., 15-29 m., N=364, proc. nuo respondentų, kurie nurodė, kad praeityje rūkė)

Kad praeityje rūkė nurodė 26,3 proc. 15-19 m. amžiaus respondentų ir dvigubai daugiau vyresnių respondentų (20-24 m. – 56,2 proc., 25-29 m. – 58,8 proc.). Vis dėlto, tarp rūkančių / praeityje rūkiusių skirtingo amžiaus jaunų asmenų labai panaši dalis bandė mesti rūkyti (59,5-61,1 proc.), nemėgino mesti, bet norėtų (20,1-21,9 proc.), nemėgino mesti ir nesiruošia to daryti (18,5-18,9 proc.) (žr. 2.3 pav.). Tad nors jaunesni asmenys daug rečiau pradėdavo rūkyti, bet pradėjusieji rūkyti panašiai bandydavo ir norėdavo mesti rūkyti kaip ir vyresnis jaunimas.

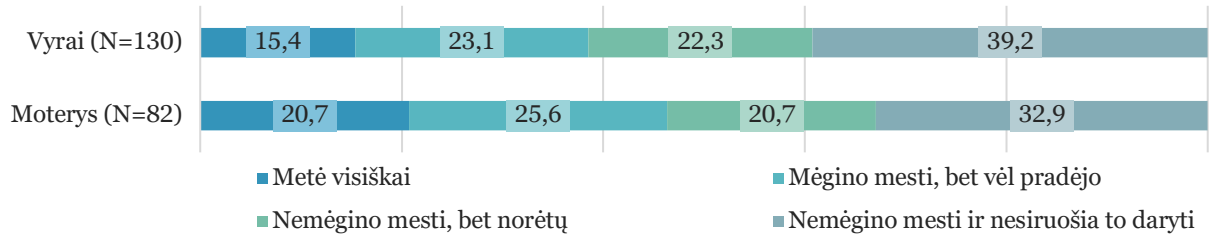
2.3 pav. Rūkančių / praeityje rūkiusių asmenų bandymų mesti rūkyti pasiskirstymas pagal amžiaus grupę (2021 m., 15-29 m., N=364, proc. nuo respondentų, kurie nurodė, kad praeityje rūkė)

Kad pastaruoju metu vartojo kitus gaminius (elektronines cigaretes, kaitinamuosius tabako gaminius) nurodė 28,6 proc. respondentų: 9,3 proc. vartojo juos kasdien, o 19,3 proc. – rečiau nei kasdien. Tarp šių asmenų 41,5 proc. yra bandę mesti vartoti elektronines cigaretes: 17,5 proc. visiškai metė, o 24,1 proc. mėgino mesti, bet vėl pradėjo vartoti. Niekada nemėgino mesti vartoti elektroninių cigarečių, bet norėtų – 21,7 proc., o 36,8 proc. nemėgino mesti ir nesiruošia to daryti (žr. 2.4 pav.).

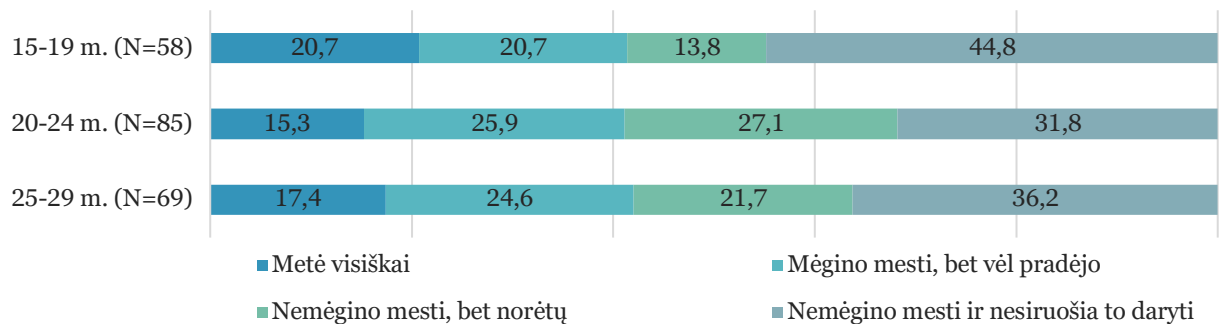
2.4 pav. Pastaruoju metu vartojusių kitus gaminius (elektronines cigaretes, kaitinamuosius tabako gaminius) respondentų bandymai mesti vartoti elektronines cigaretes (2021 m., 15-29 m., N=212, proc. nuo respondentų, kurie nurodė, kad pastaruoju metu vartojo tokius gaminius)

Kad pastaruoju metu vartojo kitus gaminius (elektronines cigaretes ar kaitinamuosius tabako gaminius) nurodė 34,8 proc. vyrų ir 22,4 proc. moterų. Iš jų mesti vartoti elektronines cigaretes bandė 38,5 proc. vyrų ir 46,3 proc. moterų (sėkmingai metė 15,4 proc. vyrų ir 20,7 proc. moterų), o niekada nemėgino mesti ir nesiruošia to daryti 39,2 proc. šių vyrų ir 32,9 proc. moterų (žr. 2.5 pav.). Tad moterys kiek labiau nei vyrai yra linkusios mėginti ir sėkmingai mesti vartoti elektronines cigaretes.

2.5 pav. Pastaruoju metu kitus gaminius vartojusių vyrų ir moterų bandymai mesti vartoti elektronines cigaretes (2021 m., N=212, 15-29 m., proc. nuo respondentų, kurie nurodė, kad pastaruoju metu vartojo tokius gaminius)

Daugiausia pastaruoju metu vartojusių kitus gaminius (elektronines cigaretes ar kaitinamuosius tabako gaminius) buvo tarp 20-24 m. amžiaus asmenų (34,1 proc.). Kad pastaruoju metu vartojo tokius gaminius nurodė mažesnė dalis – 28,8 proc. 25-29 m. amžiaus jaunimo ir tik 23,1 proc. 15-19 m. amžiaus jaunimo. Kita vertus, tarp jauniausių (15-19 m.) tyrimo dalyvių, kurie pastaruoju metu vartojo šiuos gaminius, buvo daugiausiai nurodžiusių, kad niekada nemėgino mesti vartoti elektroninių cigarečių ir nesiruošia to daryti – 44,8 proc. (20-24 m. – 31,8 proc., 25-29 m. – 36,2 proc.) (žr. 2.6 pav.).

2.6 pav. Pastaruoju metu kitus gaminius vartojusio jaunimo bandymų mesti vartoti elektronines cigaretes pasiskirstymas pagal amžiaus grupę (2021 m., N=212, proc. nuo respondentų, kurie nurodė, kad pastaruoju metu vartojo tokius gaminius)

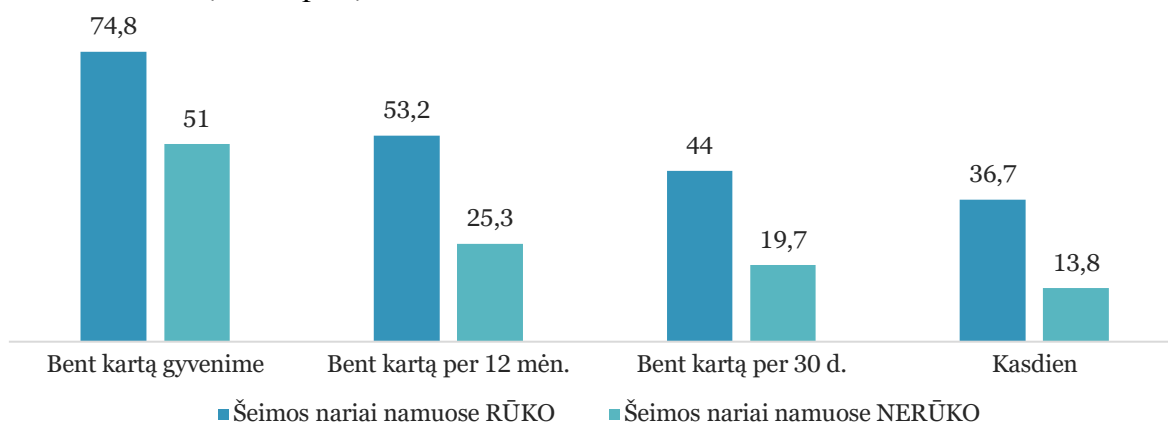
Tarp asmenų, kurie atsakė, kad visiškai metė vartoti elektronines cigaretes, 32,4 proc. nurodė kad kasdien rūko įprastas tabako cigaretes (po metimo vartoti elektronines cigaretes), o kasdien vartojančių kaitinamuosius tabako gaminius nebuvo. Vis dėlto, atsakiusių, kad metė vartoti elektronines cigaretes, respondentų imtis buvo nedidelė.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad klausimas apie bandymus mesti rūkyti tabako cigaretes buvo užduotas respondentams, kurie atsakė, kad praecityje rūkė (arba teberūkė), o klausimas apie bandymus mesti vartoti elektronines cigaretes buvo užduotas tiems respondentams, kurie atsakė, kad pastaruoju metu vartojo kitus gaminius (elektronines cigaretes ar kaitinamuosius tabako gaminius). Dėl to nereikėtų tarpusavyje lyginti atsakymų apie bandymus mesti rūkyti tabako cigaretes ir bandymus mesti vartoti elektronines cigaretes.

3. PASYVUS RŪKYMAS

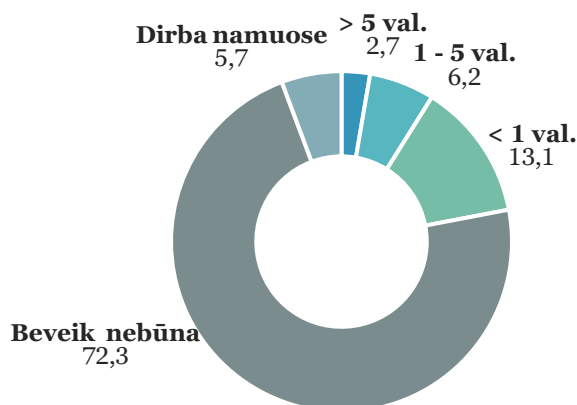
29,5 proc. jaunimo nurodė, kad jų **šeimoms nariai rūko namuose**. Vertinant pagal amžių, su teiginiu dažniau sutiko 20-24 m. amžiaus respondentai (33,7 proc.) nei 15-19 m. (27,5 proc.) ar 25-29 m. (27,1 proc.). Kad jų šeimos nariai rūko namuose nurodė 31,7 proc. respondentų, kurie turi vaikų.

Tarp jaunimo, kuris nurodė, kad jų šeimos nariai rūko namuose, statistiškai reikšmingai didesnė dalis patys rūkė bent kartą gyvenime, bent kartą per paskutinius 12 mėn., bent kartą per paskutines 30 d. ir kasdien, nei dalis jaunimo, kurių šeimos nariai namuose nerūkė. Kasdien rūkė 36,7 proc. jaunimo, kurių šeimos nariai rūko namuose, ir tik 13,8 proc. jaunimo, kurių šeimos nariai namuose nerūko (žr. 3.1 pav.).

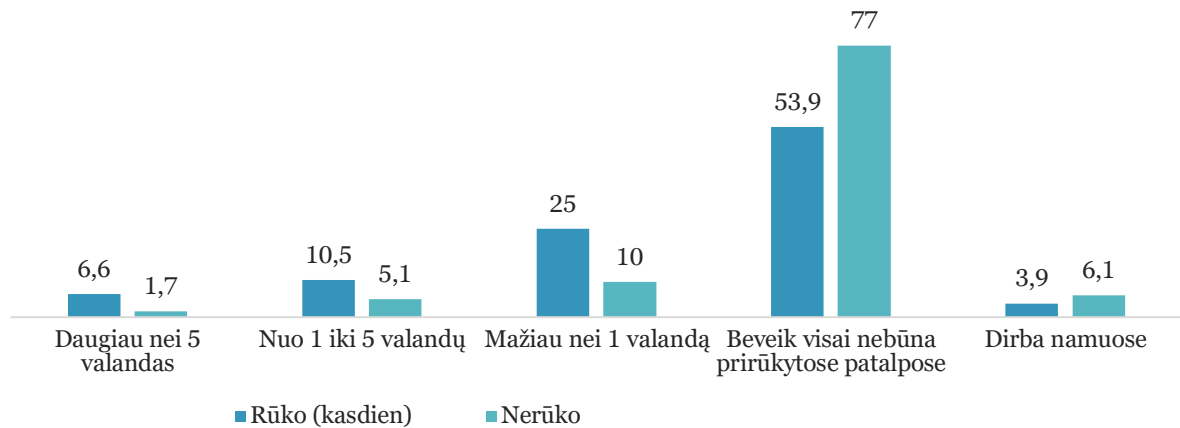

3.1 pav. Respondentų rūkymo pasiskirstymas pagal šeimoms narių rūkymą namuose (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

22 proc. jaunimo bent dalį **darbo dienos praleidžia prirūkytose patalpose**: 13,1 proc. – mažiau nei valandą per darbo dieną, 6,2 proc. – nuo 1 iki 5 valandų, o 2,7 proc. – daugiau nei 5 valandas. Beveik visai prirūkytose patalpose nebūna 72,3 proc. respondentų (žr. 3.2 pav.). Prirūkytose patalpose daugiau valandų praleidžia respondentai, kurie patys rūko. Tarp dirbančio jaunimo bent dalį darbo dienos prirūkytose patalpose praleidžia 23,7 proc. (2,2 proc. – daugiau nei 5 val. per darbo dieną, 5,8 proc. – nuo 1 iki 5 valandų, 15,6 proc. – mažiau nei 1 val.). Tarp jaunimo, kuris rūko kasdien, 42,1 proc. bent dalį darbo dienos laiko praleidžia prirūkytose patalpose, o tarp nerūkančių – tik 16,8 proc. (žr. 3.3 pav.).

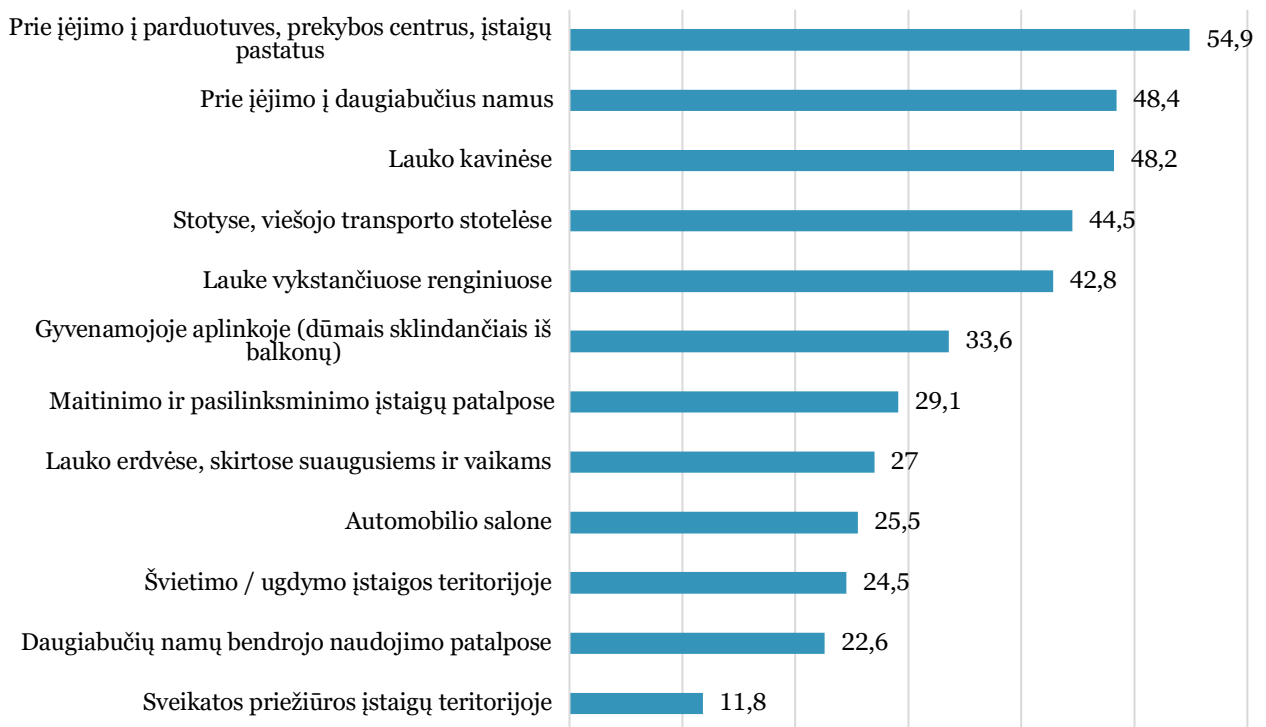

3.2 pav. Per darbo dieną prirūkytose patalpose praleidžiamas valandų skaičius (2021 m., 15-29 m., N=740, proc. nuo visų respondentų)

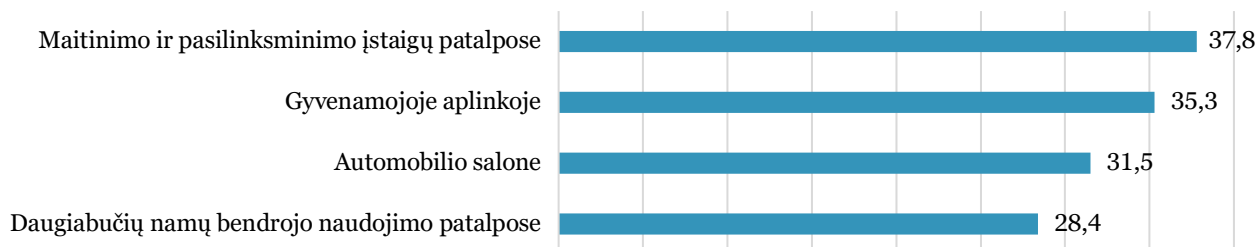
3.3 pav. Per darbo dieną prirūkytose patalpose praleidžiamo valandų skaičiaus pasiskirstymas pagal rūkymą kasdien (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Daugiau nei pusei (54,9 proc.) jaunimo per paskutinius 12 mėn. **teko kvėpuoti kitų žmonių prirūkytu oru / dūmais** prie įėjimo į parduotuves, prekybos centrus, institucijų / įstaigų pastatus. Beveik pusė pasyviai rūkė prie įėjimo į daugiabučius namus (48,4 proc.) ir lauko kavinėse, lauko terasose, kur tiekiamos maitinimo paslaugos (48,2 proc.). Šiek tiek rečiau – stotyse, viešojo transporto stotelėse ar šalia jų (44,5 proc.) bei lauke vykstančiuose renginiuose (koncertuose po atviru dangumi, sporto renginiuose) (42,8 proc.). Švietimo, ugdymo įstaigų teritorijoje kitų žmonių prirūkytu oru per paskutinius 12 mėn. kvėpuoti teko 24,5 proc. jaunimo. Kvėpuoti kitų žmonių prirūkytu oru / dūmais jaunimui tenka ir uždaroje patalpose: maitinimo ir pasilinksminimo įstaigų patalpose (29,1 proc.), automobilio salone (25,5 proc.), daugiabučių namų bendrojo naudojimo patalpose (22,6 proc.) (žr. 3.4 pav.).

3.4 pav. Vietos, kuriose per pastaruosius 12 mėn. teko kvėpuoti kitų žmonių prirūkytu oru / dūmais (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

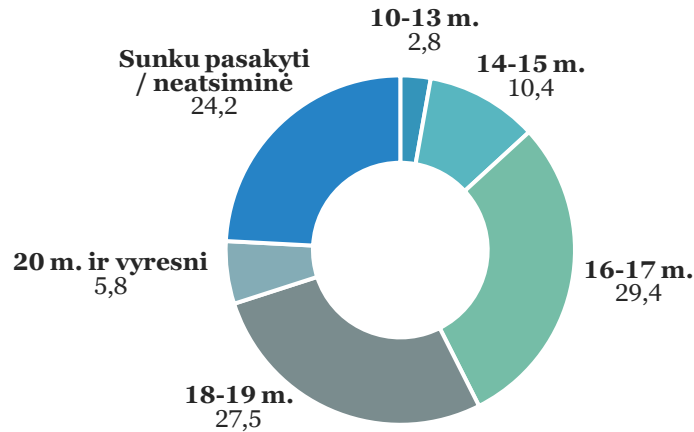
Jaunimas neretai susiduria ir su ***pasyviu elektroninių cigarečių ar kaitinamųjų tabako gaminių vartojimu***. 37,8 proc. respondentų nurodė, kad kai paskutinį kartą (per 12 mėn.) lankėsi maitinimo ir pasilinksminimo įstaigų patalpose (restoranuose, kavinėse, baruose, klubuose, diskotekose, lošimo namuose) kiti žmonės vartojo elektronines cigaretes ar kaitinamuosius tabako gaminius šių patalpų viduje. 31,5 proc. jaunimo nurodė, kad kiti žmonės vartojo šiuos gaminius automobilio salone, 35,3 proc. – jų gyvenamojoje aplinkoje, o 28,4 proc. – daugiabučių namų bendrojo naudojimo patalpose (laiptinėse, koridoriuose, liftuose).

3.5 pav. Kitų žmonių elektroninių cigarečių ar kaitinamųjų tabako gaminių vartojimas patalpų viduje, kai respondentai paskutinį kartą per 12 mėnesių lankėtosiose vietose (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

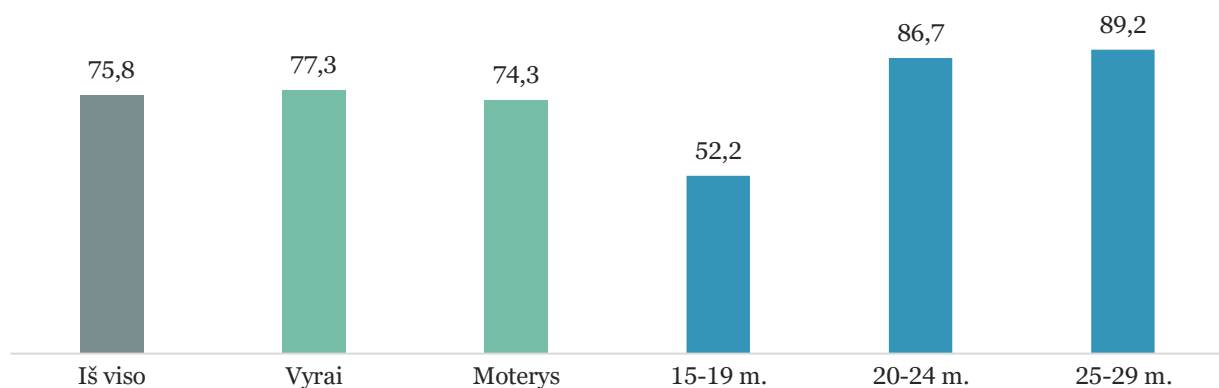
4. ALKOHOLIO VARTOJIMAS

Vidutinis alkoholio vartojimo pradžios amžius buvo 17 metų. Vyrai vartoti alkoholį pradeda vidutiniškai pusmečiu anksčiau nei moterys: vyrai – 16,7 m., moterys – 17,3 m. Dauguma (70,1 proc.) alkoholį vartojusio jaunimo pradėjo jį vartoti būdami jaunesni nei 20 m. amžiaus, 42,6 proc. pradėjo vartoti alkoholį būdami jaunesni nei 18 m., o 13,2 proc. – jaunesni nei 16 m. (žr. 4.1 pav.). Jauniausias nurodytas alkoholio vartojimo pradžios amžius buvo 10 m., o vyriausias – 25 m.

4.1 pav. Alkoholio vartojimo pradžios amžius (2021 m., 15-29 m., N=674, proc. nuo atsakusių / alkoholį vartojusių respondentų)

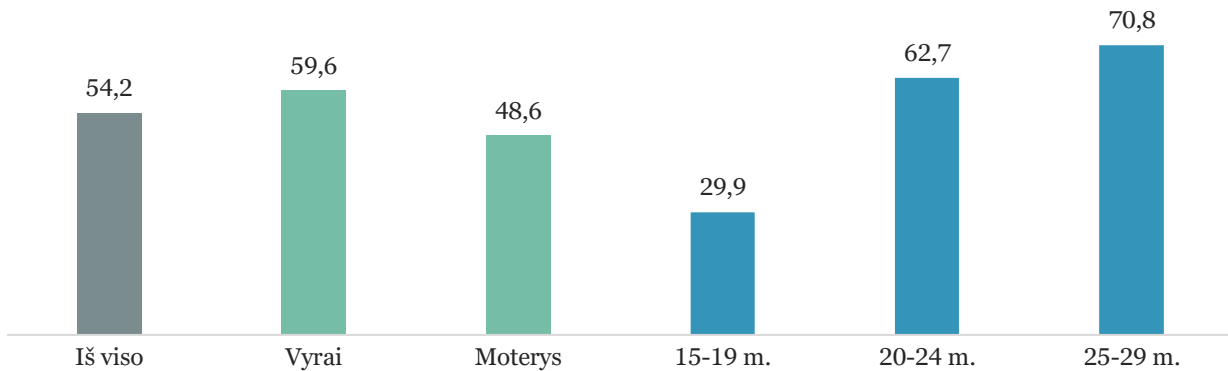
Nors bent kartą per paskutinius metus alkoholį vartojo dauguma jaunimo – 75,8 proc., bet kas ketvirtas (24,2 proc.) jaunas asmuo nurodė, kad per paskutinius metus išvis nevartojo alkoholio. Alkoholi per paskutinius metus vartojusių vyrų ir moterų dalis buvo panaši, bet pastebėti dideli skirtumai lyginant pagal amžių – alkoholio vartojimo paplitimas buvo kur kas mažesnis tarp jaunimo iki 20 m. amžiaus. Tik apie pusę (52,2 proc.) 15-19 m. amžiaus asmenų vartojo alkoholį per paskutinius metus, kai 20-24 m. amžiaus grupėje vartojusių buvo 86,7 proc., o 25-29 m. – net 89,2 proc. (žr. 4.2 pav.).

4.2 pav. Alkoholio vartojimo bent kartą per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

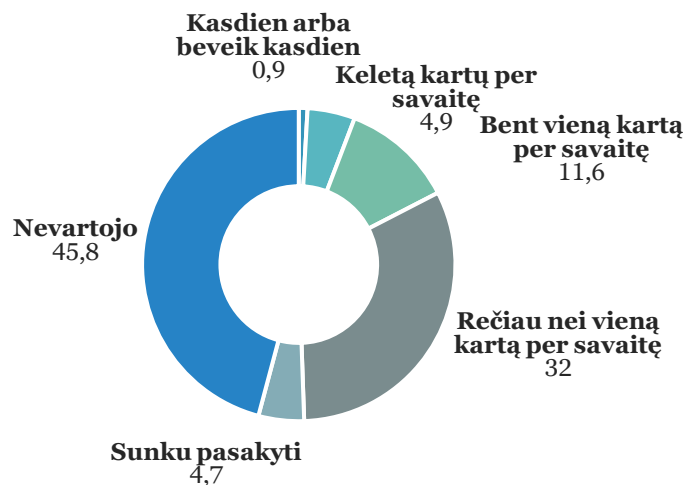
Bent kartą per paskutinį mėnesį alkoholį vartojo kiek daugiau nei pusė (54,2 proc.) jaunimo. Alkoholi per paskutinį mėnesį vartojo statistiškai reikšmingai didesnę dalis vyrų (59,6 proc.) nei moterų (48,6 proc.). Rezultatai taip pat rodo, kad alkoholį per paskutinį mėnesį vartojo dvigubai mažesnę jaunimo iki 20 m. nei vyresnių respondentų dalis: 15-19 m. – 29,9 proc., 20-24 m. – 62,7

proc., o 25-29 m. – 70,8 proc. (žr. 4.3 pav.). Tad didžiausias alkoholio vartojimo bent kartą per paskutinį mėnesį paplitimas buvo tarp vyriausių (25-29 m.) respondentų.

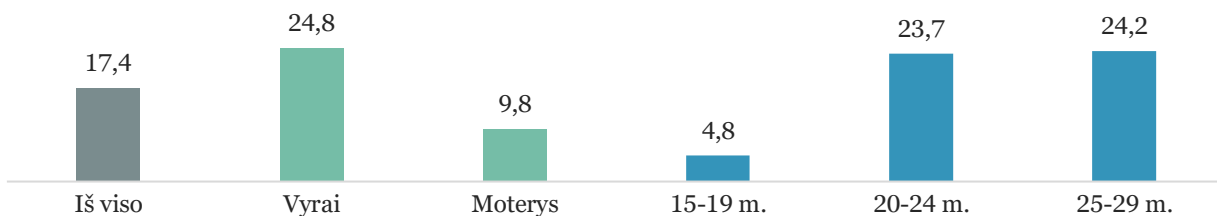

4.3 pav. Alkoholio vartojimo bent kartą per paskutines 30 d. pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Vertinant alkoholio vartojimo dažnumą per paskutinį mėnesį, nustatyta, kad 17,4 proc. jaunimo alkoholį vartojo kartą per savaitę ar dažniau: 0,9 proc. – kasdien arba beveik kasdien, 4,9 proc. – keletą kartų per savaitę, o 11,6 proc. – bent kartą per savaitę (žr. 4.4 pav.). Alkoholį dažniau vartojo vyrai, 20-29 m. amžiaus respondentai (žr. 4.5 pav.).

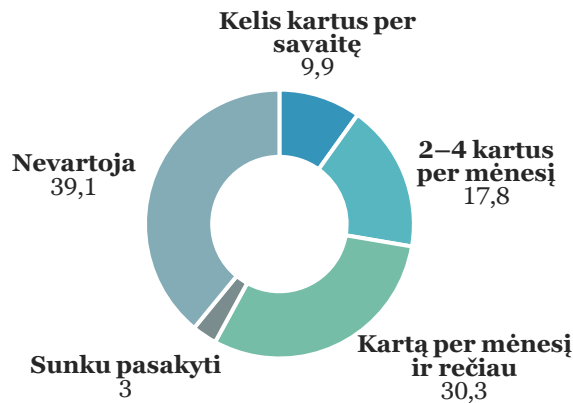
4.4 pav. Alkoholio vartojimo per paskutines 30 d. dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

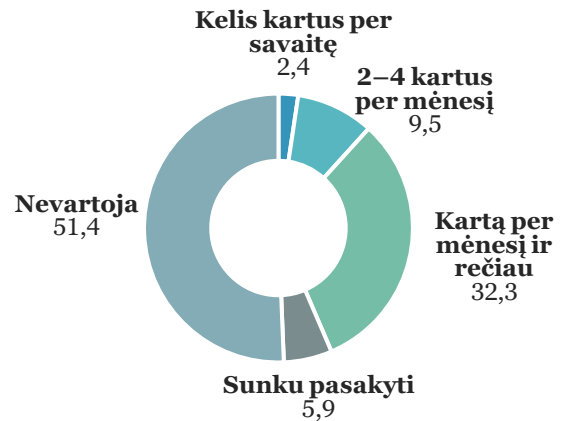
4.5 pav. Alkoholio vartojimo kartą per savaitę ar dažniau (per paskutines 30 d.) pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Tarp jaunimo *populiariausias alkoholinis gėrimas* yra alus / sidras, kuriuos per paskutinius metus vartojo 60,9 proc. respondentų. Vyną per paskutinius metus vartojo 48,6 proc. jaunimo, stipriuosius alkoholinius gėrimus – 43,2 proc., o likerį, įvairius alkoholinius kokteilius – 39,4 proc. Alus / sidras buvo vartojami dažniau nei kiti gėrimai – bent kelis kartus per savaitę jį vartojo kas dešimtas (9,9 proc.) respondentas, kai vyną kelis kartus per savaitę ar dažniau vartojo tik

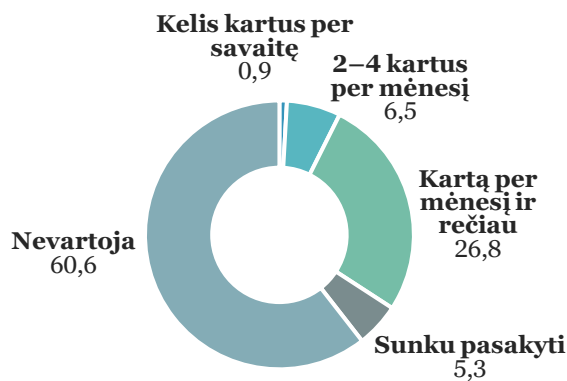
2,4 proc., o kitus gėrimus tokiu dažnumu vartojo mažiau nei 1 proc. (žr. 4.6 – 4.9 pav.). Vis dėlto, reguliarus ar labai dažnas alkoholio vartojimas jaunimo tarpe pasitaiko retai. 4 kartus per savaitę ar dažniau alų / sidrą vartojo 1,5 proc. jaunimo, o kitus alkoholinius gėrimus tik 0,1-0,3 proc. (po 1-2 respondentus).

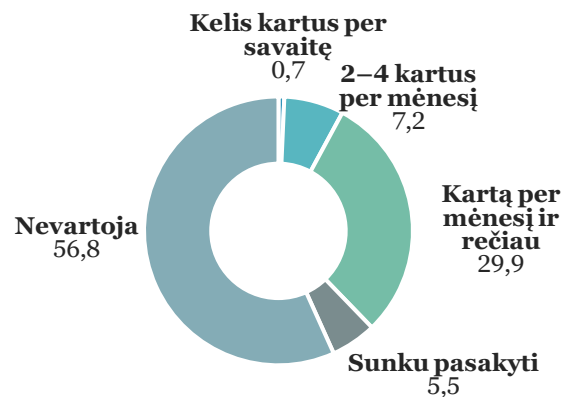
4.6 pav. Alaus, sidro vartojimo dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

4.7 pav. Vyno vartojimo dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

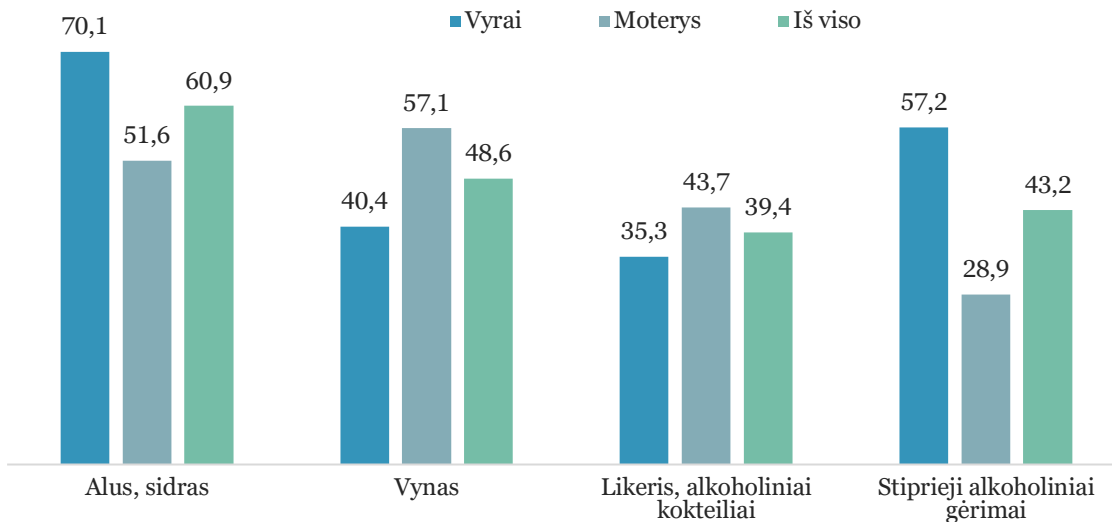

4.8 pav. Likerio, įvairių alkoholinių kokteilių vartojimo dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

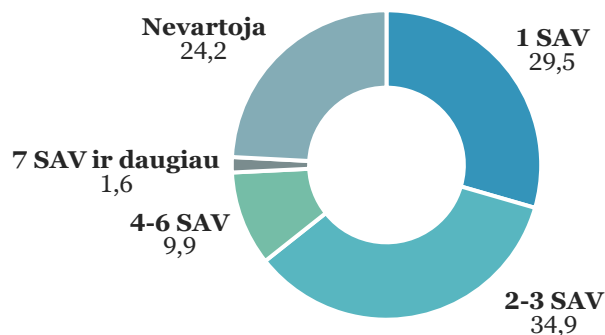
4.9 pav. Stipriųjų alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Skyrėsi įvairių alkoholinių gėrimų populiarumas tarp vyrų ir moterų. Tarp vyrų populiariausias gėrimas buvo alus / sidras, antroje vietoje – stiprieji alkoholiniai gėrimai, o tarp moterų populiariausias gėrimas buvo vynas, antroje vietoje – alus / sidras. Didesnė dalis vyrų nei moterų per paskutinius metus vartojo alų / sidrą bei stipriuosius alkoholinius gėrimus, bet didesnė dalis moterų nei vyrų vartojo vyną bei likerį / įvairius alkoholinius kokteilius (žr. 4.10 pav.).

4.10 pav. Skirtingų alkoholinių gėrimų vartojimo per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

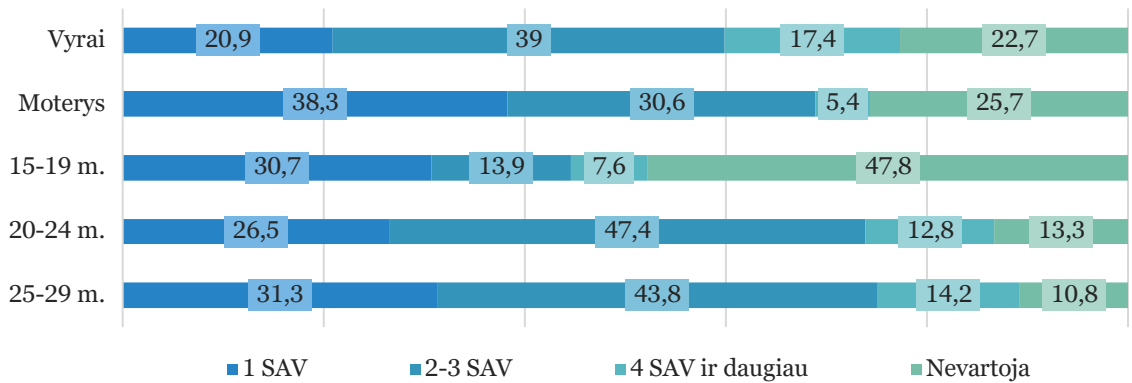
Suvartojamo alkoholio kiekis buvo vertinamas standartiniais alkoholio vienetais (toliau – SAV). Lietuvoje SAV reikšmė atitinka Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) apibrėžimą, pagal kurį 1 SAV yra 10 g absoliutaus alkoholio (etanolio)⁵. Tyrimo duomenimis, jaunimas vienu metu įprastai išgeria 1-3 SAV: 29,5 proc. – 1 SAV, o 34,9 proc. – nuo 2 iki 3 SAV. Kas dešimtas (9,9 proc.) respondentas dažniausiai išgeria nuo 4 iki 6 SAV, o 1,6 proc. – 7 SAV ar net daugiau (žr. 4.11 pav.).

4.11 pav. Vienu metu įprastai išgeriamų standartinių alkoholio vienetų (SAV) skaičius (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

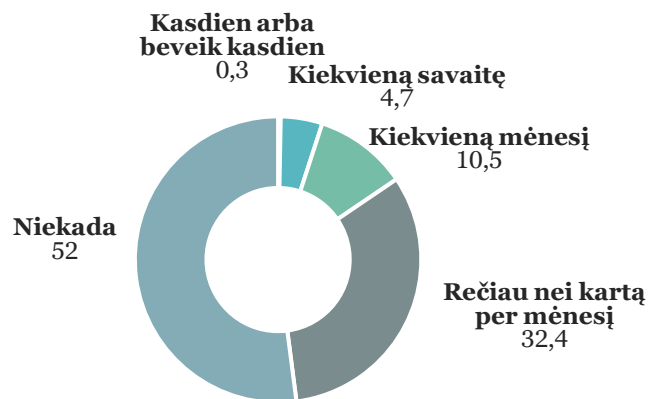
Moterys vienu metu įprastai išgeria tik 1 SAV, rečiau 2-3 SAV, o vyrai dažniausiai išgeria 2-3 SAV. 4 SAV ar daugiau įprastai vienu metu išgeria 17,4 proc. vyrų ir tik 5,4 proc. moterų. Jauniausi (15-19 m.) asmenys įprastai vienu metu suvartoja ne daugiau kaip 1 SAV (arba išvis nevartoja alkoholio), o 20-29 m. amžiaus asmenys dažniausiai vienu metu suvartoja 2-3 SAV, rečiau – 1 SAV. 4 SAV ar daugiau įprastai vienu metu išgeria 7,6 proc. 15-19 m. amžiaus respondentų, o 25-29 m. amžiaus grupėje tokiais dideliais kiekiais alkoholį vartojusių asmenų buvo beveik dvigubai daugiau – 14,2 proc. (žr. 4.12 pav.).

⁵ Trumposios intervencijos: alkoholio vartojimo įpročių patikros ir pagalbos teikimo rekomendacijos. Metodinės rekomendacijos. Higienos institutas, 2016. Prieiga per internetą: https://www.hi.lt/uploads/pdf/leidiniai/Rekomendacijos/HI_Metodines%20rekomendacijos_alkoholio%20vartojimas.pdf

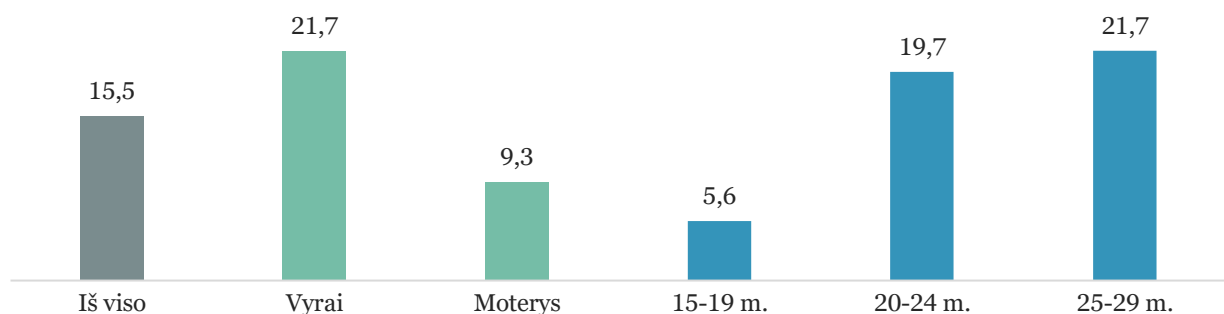

4.12 pav. Vienu metu išgeriamų standartinių alkoholio vienetų (SAV) skaičiaus pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

15,5 proc. jaunimo nurodė, kad bent kartą per mėnesį **nesaikingai vartoja alkoholį** (išgeria šešis ir daugiau SAV vienu metu): kasdien ar beveik kasdien – 0,3 proc., kiekvieną savaitę – 4,7 proc., kiekvieną mėnesį – 10,5 proc. Dar 32,4 proc. jaunimo nesaikingai vartojo alkoholį rečiau nei kartą per mėnesį (žr. 4.13 pav.). Bent kartą per mėnesį nesaikingai alkoholį vartojo dvigubai didesnė dalis vyrų (21,7 proc.) nei moterų (9,3 proc.). Nesaikingas alkoholio vartojimas rečiau pasitaikė tarp jauniausių (15-19 m.) respondentų (žr. 4.14 pav.). Be to, tarp moterų ir 15-19 m. amžiaus jaunimo nebuvo nurodžiusių, kad kasdien ar beveik kasdien nesaikingai vartoja alkoholį.

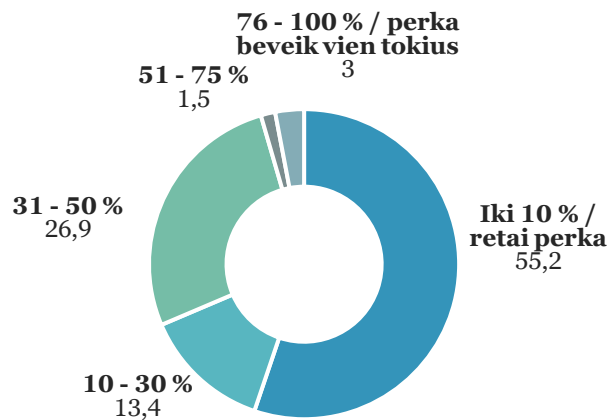
4.13 pav. Nesaikingo alkoholio vartojimo (6 ir daugiau SAV vienu metu) dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

4.14 pav. Nesaikingo alkoholio vartojimo bent kartą per mėnesį pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

9,1 proc. jaunų asmenų per paskutinius metus buvo bent kartą Lietuvoje išgiję alkoholinių gėrimų, **nepaženklintų lietuviškomis banderolėmis**: 5,5 proc. juos išgijo ir patys vartojo, o

3,5 proc. išigijo, tačiau patys nevartojo. Vis dėlto, daugiau nei pusė jų (55,2 proc.) nurodė, kad tokius alkoholinius gėrimus perka retai ir tik 3 proc. šių respondentų perka beveik vien tik lietuviškais banderolėmis nepaženklintus alkoholinius gėrimus (žr. 4.15 pav.). Jauniausias amžius asmens, kuris per paskutinius 12 mėnesių buvo išgijęs tokių alkoholinių gėrimų, buvo 15 metų.

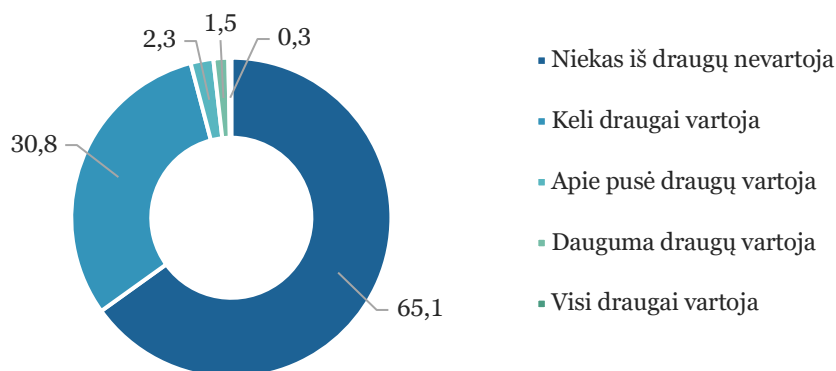

4.15 pav. Per paskutinius 12 mėn. Lietuvoje išgytų alkoholinių gėrimų dalis, kurią sudarė lietuviškais banderolėmis nepaženklinti alkoholiniai gėrimai (2021 m., 15-29 m., N=67, proc. nuo respondentų, kurie per paskutinius 12 mėn. buvo Lietuvoje išgiję lietuviškais banderolėmis nepaženklintus alkoholinius gėrimus)

Tyrimo duomenimis, 8,5 proc. jaunimo **yra vartoję alkoholi darbe** (per paskutinius metus – 5,3 proc.). Tarp dirbančio jaunimo alkoholi bent kartą gyvenime darbe vartojo 13,1 proc. (per paskutinius metus – 8,6 proc.).

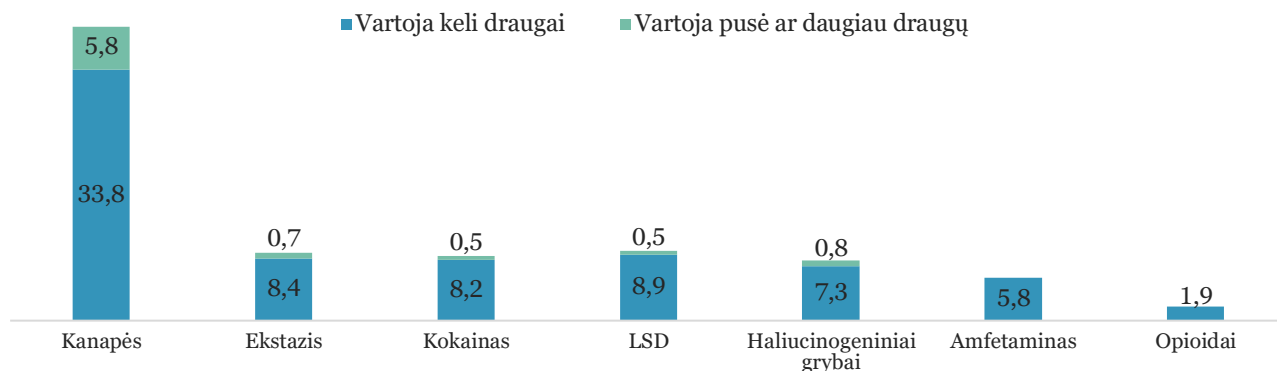
5. NARKOTIKŲ PRIEINAMUMAS

Dauguma (65,1 proc.) jaunimo nurodė, kad neturi narkotikus vartojančių draugų (turi – 34,9 proc.). Kad keli jų draugai vartoja narkotikus nurodė 30,8 proc. respondentų. 4,1 proc. jaunimo turėjo daugiau nei kelis narkotikus vartojančius draugus: 2,3 proc. nurodė, kad apie pusė jų draugų vartoja narkotikus, 1,5 proc. – dauguma, o 0,3 proc. – visi draugai vartoja narkotikus. Narkotikus vartojančių draugų dažniau turėjo vyrai (43 proc.) nei moterys (26,5 proc.) (žr. 5.1 pav.).

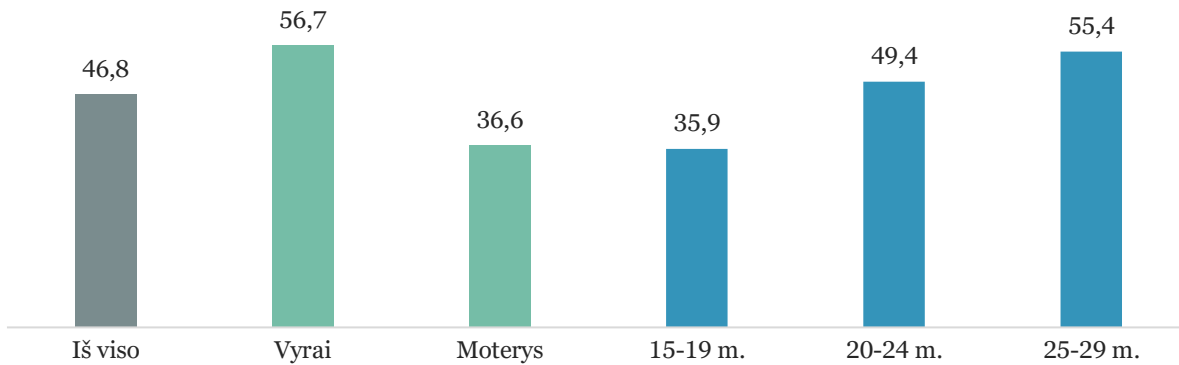
5.1 pav. Respondentų turimų draugų, kurie vartoja narkotikus, dalis (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Dažniausiai jaunimas nurodė, kad turi kanapes vartojančių draugų (39,6 proc.). LSD vartojančių draugų turėjo 9,4 proc. respondentų, ekstazį – 9,1 proc., kokainą – 8,7 proc., haliucinogeninius grybus – 8,1 proc., amfetaminą – 5,8 proc., opioidus – 1,9 proc. (žr. 5.2 pav.).

5.2 pav. Respondentų turimų draugų, kurie vartoja atitinkamus narkotikus, dalis (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

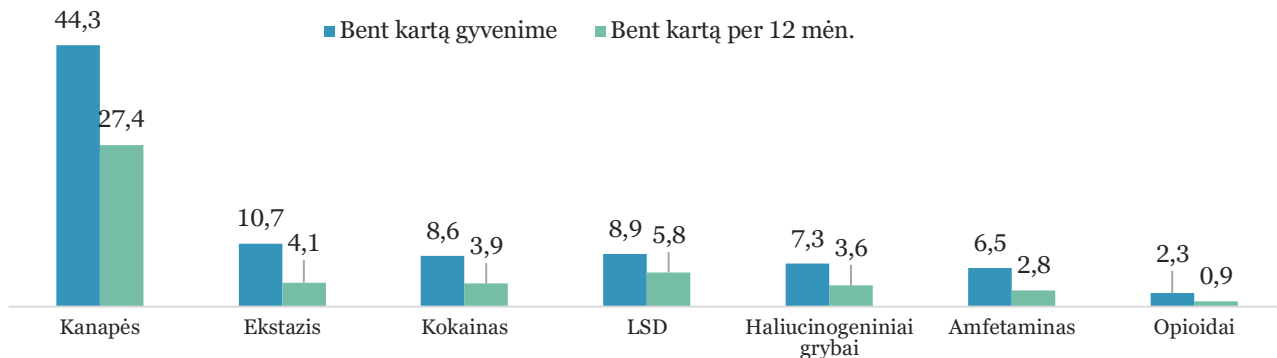
Kiek mažiau nei pusė (46,8 proc.) jaunimo atsakė, kad kada nors kas nors buvo siūlęs jiems pabandyti narkotikų. Tokių pasiūlymų sulaukė statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų (56,7 proc.) nei moterų (36,6 proc.). Vyresni respondentai dažniau nurodė, kad kada nors kas nors buvo siūlęs jiems pabandyti narkotikų nei jauniausi respondentai (15-19 m. – 35,9 proc., 20-24 m. – 49,4 proc., 25-29 m. – 55,4 proc.) (žr. 5.3 pav.).

5.3 pav. Respondentų, kuriems kada nors kas nors buvo siūlęs pabandyti narkotikų, pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

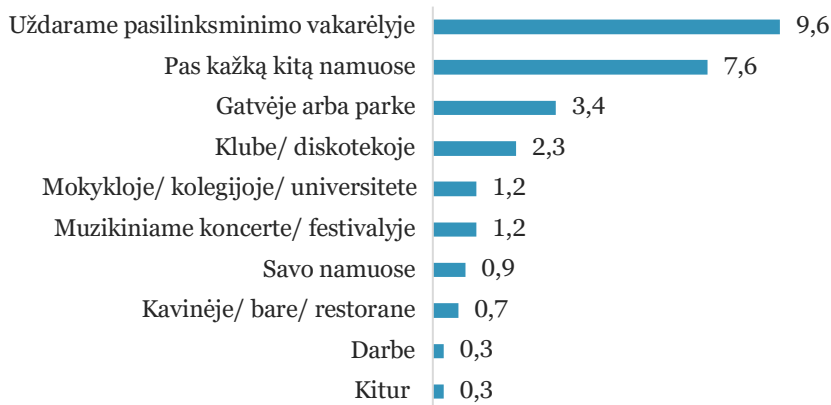
Dažniausiai jaunimui buvo siūlyta (nemokamai arba nusipirkti) kanapių: bent kartą gyvenime tokio pasiūlymo buvo sulaukę 44,3 proc. respondentų: 19,9 proc. buvo pasiūlyta 1-2 kartus gyvenime, 9,9 proc. – 3-5 kartus, 7,7 proc. – 6-9 kartus, 6,9 proc. – 10 ar daugiau kartų. Kiti narkotikai bent kartą gyvenime buvo pasiūlyti mažesnei daliai respondentų: ekstazio – 10,7 proc. respondentų, LSD – 8,9 proc., kokaino – 8,6 proc., haliucinogeninių grybų – 7,3 proc., amfetamino – 6,5 proc. Rečiausiai buvo siūlyta opioidų – tik 2,3 proc. respondentų (žr. 5.4 pav.).

27,4 proc. jaunimo nurodė, kad kanapių jiems buvo pasiūlyta bent kartą per paskutinius metus: 1-2 kartus – 19,6 proc., 3-5 kartus – 3,4 proc., 6-9 kartus – 2,4 proc., 10 ar daugiau kartų – 2 proc. Tad jei jaunimas ir sulaukia pasiūlymų nemokamai gauti ar nusipirkti kanapių, taip nutinka palyginti retai – 1-2 kartus per metus. Tyrimo duomenimis, 5,8 proc. jaunimo per paskutinius metus buvo bent kartą pasiūlyta LSD, o kitų narkotikų buvo siūlyta dar mažesnei daliai respondentų (žr. 5.4 pav.).

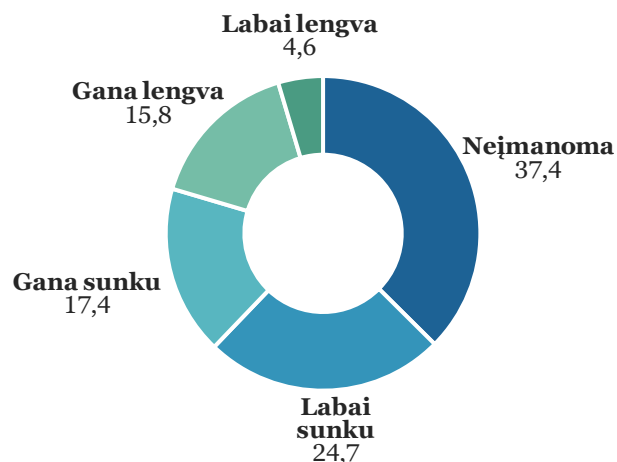
5.4 pav. Respondentų, kuriems bent kartą gyvenime / bent kartą per paskutinius 12 mėn. buvo pasiūlyta nemokamai gauti arba nusipirkti atitinkamų narkotikų, dalis (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Paskutinį kartą per 12 mėnesių pasiūlymo išbandyti kanapių jaunimas dažniausiai sulaukė uždaruose pasilinksminimo vakarėliuose (9,6 proc.) arba pas kažką kitą namuose (7,6 proc.). Tik nedidelė dalis respondentų tokio pasiūlymo buvo sulaukę gatvėje ar parkuose, klubuose ar diskotekose, muzikiniuose koncertuose ar festivaliuose, mokyklose ar aukštosiose mokyklose. Keli respondentai nurodė, kad jiems buvo siūlyta kanapių jų pačių namuose, darbe, kavinėje, restorane ar bare (žr. 5.5 pav.). Dažniausiai nurodomos vietos, kuriose per paskutinius 12 mėn. respondentams buvo pasiūlyta ekstazio, kokaino, amfetamino, LSD, magišųjų grybų taip pat buvo uždari pasilinksminimo vakarėliai arba pas kažką kitą namuose (LSD ir ekstazio atveju dar ir klubai, diskotekos).

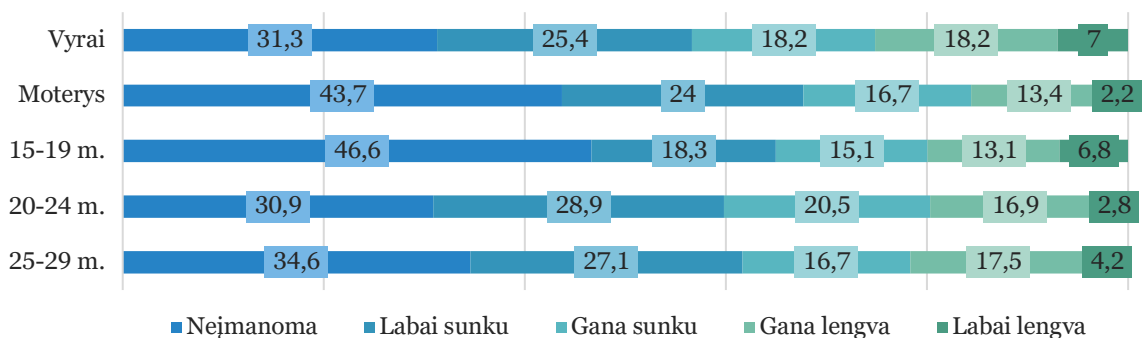

5.5 pav. Vietos, kuriose paskutinį kartą per 12 mėn. respondentams buvo pasiūlyta kanapių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Kas penktas (20,4 proc.) respondentas nurodė, kad panorėjus jam / jai būtų lengva per 24 val. gauti narkotikų. Sunkiai narkotikų per 24 val. gautų 42,2 proc. jaunimo, o daugiau nei trečdalis (37,4 proc.) atsakė, kad jiems tai būtų neįmanoma (žr. 5.6 pav.). Didesnė dalis vyrų nei moterų nurodė, kad per 24 val. lengvai gautų narkotikų (25,2 proc. vyrų ir 15,6 proc. moterų). Atitinkamai didesnė dalis moterų nei vyrų atsakė, kad joms būtų neįmanoma per parą gauti narkotikų (31,3 proc. vyrų ir 43,7 proc. moterų). Kad jiems būtų neįmanoma per 24 val. gauti narkotikų dažniau nurodė jauniausi 15-19 m. respondentai (46,6 proc.) nei vyresni (20-24 m. – 30,9 proc., 25-29 m. – 34,6 proc.), bet nurodžiusių, kad jiems būtų lengva gauti narkotikų, dalis buvo panaši (19,7-21,7 proc.) (žr. 5.7 pav.).

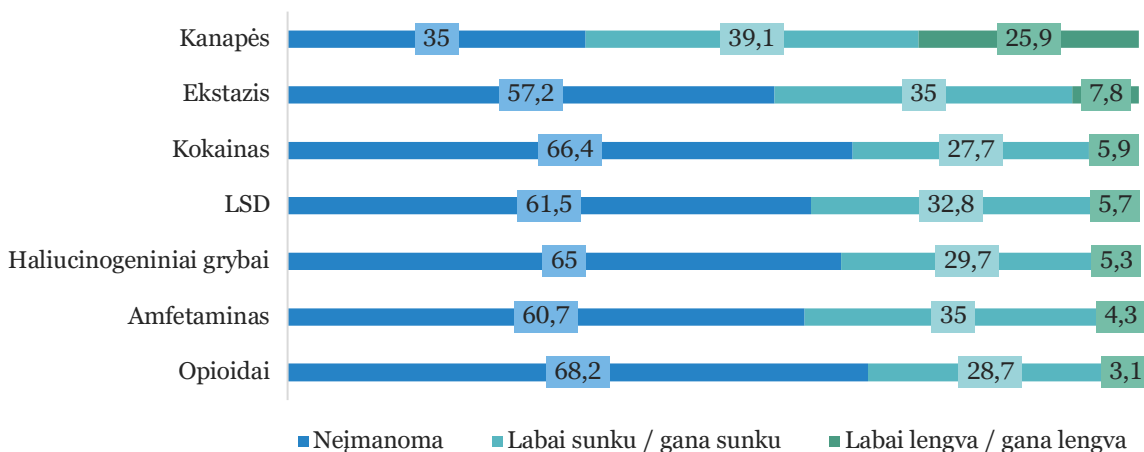

5.6 pav. Narkotikų prieinamumas: galimybė panorėjus gauti narkotikų per 24 val. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

5.7 pav. Narkotikų prieinamumo (galimybės panorėjus gauti narkotikų per 24 val.) pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Vertinant skirtingų narkotikų prieinamumą, dažniausiai respondentai nurodė, kad jiems būtų lengva gauti kanapių. 25,9 proc. jaunimo panorėjus lengvai (gana lengvai arba labai lengvai) gautų kanapių per 24 val., kad per parą gauti kanapių jiems būtų neįmanoma nurodė tik 35 proc. respondentų. Kitų narkotikų prieinamumas buvo gerokai mažesnis. Kad per 24 val. lengvai gautų ekstazio nurodė 7,8 proc. jaunimo, kokaino, LSD ir haliucinogeninių grybų gauti būtų lengva mažiau nei 6 proc., amfetamino – 4,3 proc., o opioidų – 3,1 proc. respondentų (žr. 5.8 pav.).

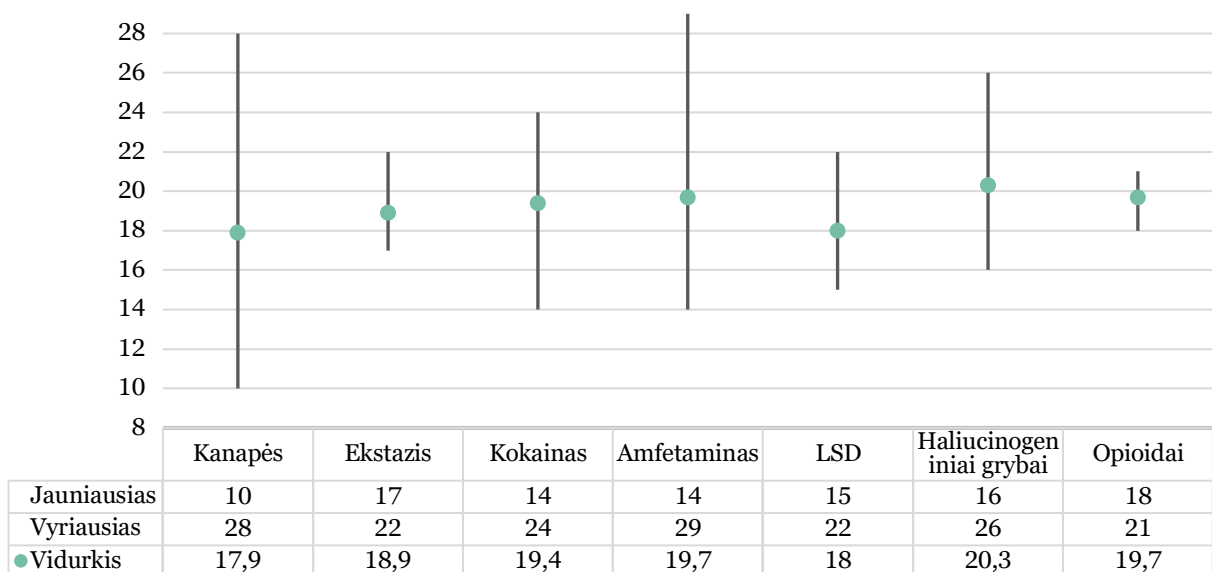

5.8 pav. Skirtingų narkotikų prieinamumas: galimybė panorėjus gauti per 24 val. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Svarbu atkreipti dėmesį, kad didesnė dalis respondentų nurodė, kad turi kanapes vartojančių draugų (39,6 proc.) nei (bet kokius) narkotikus vartojančių draugų (34,9 proc.). Taip pat buvo didesnė dalis atsakiusių, kad jiems būtų lengva per 24 val. gauti kanapių (25,9 proc.), nei atsakiusių, kad jiems būtų lengva gauti narkotikų (20,4 proc.). Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad nedidelė dalis jaunimo kanapių nelaiko narkotiku.

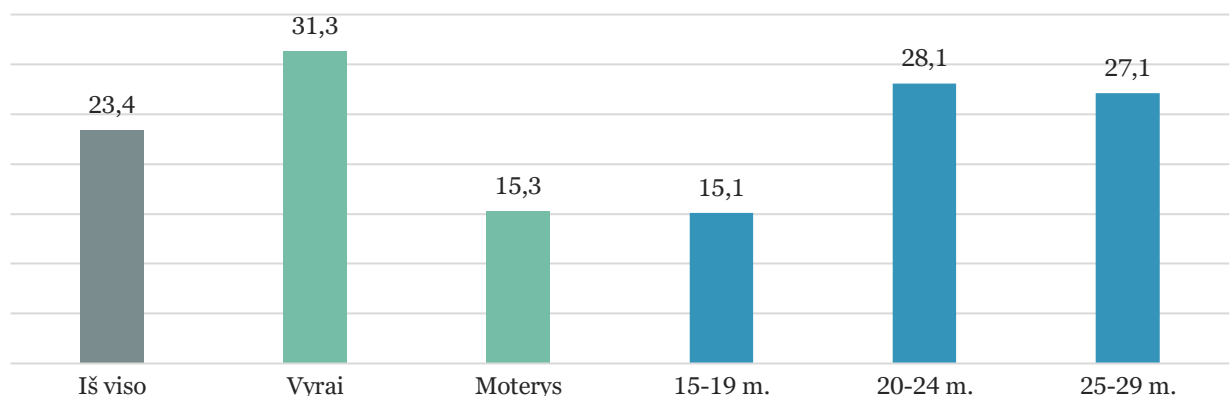
6. NARKOTIKŲ VARTOJIMAS

Jaunimo dažniausiai nurodomas įvairių narkotikų vartojimo pradžios amžius buvo 18-20 m. (sulaukus pilnametystės). Respondentai kanapes pirmą kartą vartoti pabandė būdami vidutiniškai 17,9 m., LSD – 18 m., ekstazį – 18,9 m., kokainą – 19,4 m., amfetaminą ir opioidus – 19,7 m., o haliucinogeninius grybus – 20,3 m. Jauniausias nurodytas amžius, kai buvo pabandyta kanapių, buvo 10 metų. Tokiame jauname amžiuje kanapes vartoti pradėjo 1 respondentas, dar 10 respondentų kanapes vartoti pradėjo būdami 12-14 m. amžiaus. Jauniausias nurodytas kokaino ir amfetamino vartojimo pradžios amžius buvo 14 m., LSD – 15 m., haliucinogeninių grybų – 16 m., o ekstazio – 17 m. (žr. 6.1 pav.). Vyrai kanapes vartoti pradeda / išbando jaunesniame amžiuje nei moterys (vyrai – 17,5 m., moterys – 18,7 m.). Jauniausias vyrų nurodytas kanapių vartojimo pradžios amžius buvo 10 m., o moterų – 15 m.

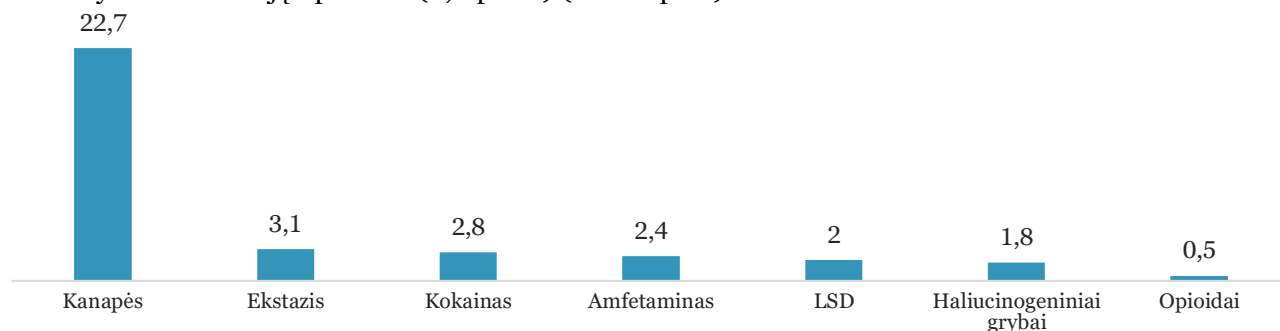
6.1 pav. Respondentų nurodytas amžius (metai), kai pirmą kartą pabandė vartoti atitinkamus narkotikus (2021 m., 15-29 m., metai)

Bent kartą gyvenime kokius nors narkotikus vartojo 23,4 proc. jaunimo. Narkotikus išbandė dvigubai didesnė dalis vyrų (31,3 proc.) nei moterų (15,3 proc.). Rezultatai taip pat rodo, kad narkotikus bent kartą gyvenime vartojo beveik dvigubai mažesnė dalis jaunimo iki 20 m. nei vyresnių respondentų: 15-19 m. – 15,1 proc., 20-24 m. – 28,1 proc., o 25-29 m. – 27,1 proc. (žr. 6.2 pav.).

6.2 pav. Narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Populiariausias narkotikas buvo kanapės. Jas bent kartą gyvenime vartojo 22,7 proc. jaunimo. Kitus narkotikus išbandė tik nedidelė dalis jaunimo: ekstazį – 3,1 proc., kokainą – 2,8 proc., amfetaminą – 2,4 proc., LSD – 2 proc., haliucinogeninius grybus – 1,8 proc. Tik keli jauni asmenys buvo vartoję opioidus (0,5 proc.) (žr. 6.3 pav.).

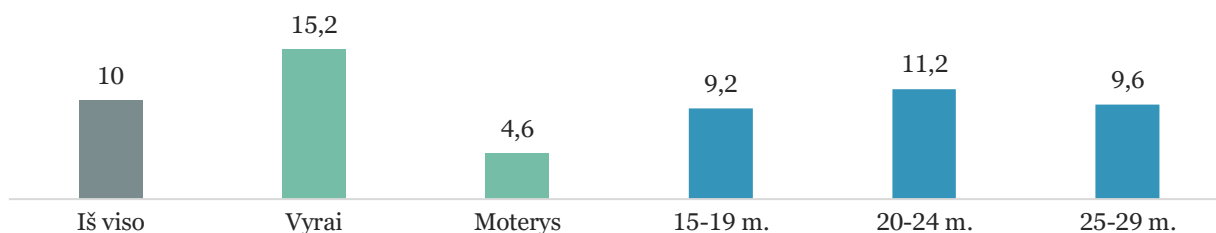
6.3 pav. Skirtingų narkotikų vartojimas bent kartą gyvenime (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų nei moterų bent kartą gyvenime vartojo kanapes (vyrų – 30,7 proc., moterų – 14,5 proc.), ekstazį (vyrų – 5,1 proc., moterų – 1,1 proc.), amfetaminą (vyrų – 4,3 proc., moterų – 0,5 proc.), LSD (vyrų – 3,5 proc., moterų – 0,5 proc.) ir haliucinogeninius grybus (vyrų – 2,9 proc., moterų – 0,5 proc.). Vertinant pagal amžiaus grupes, mažiausiai išbandžiusių kanapes, ekstazį, kokainą ir amfetaminą buvo tarp jauniausių 15-19 m. respondentų (žr. 3.1 lentelę).

3.1 lentelė. Skirtingų narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

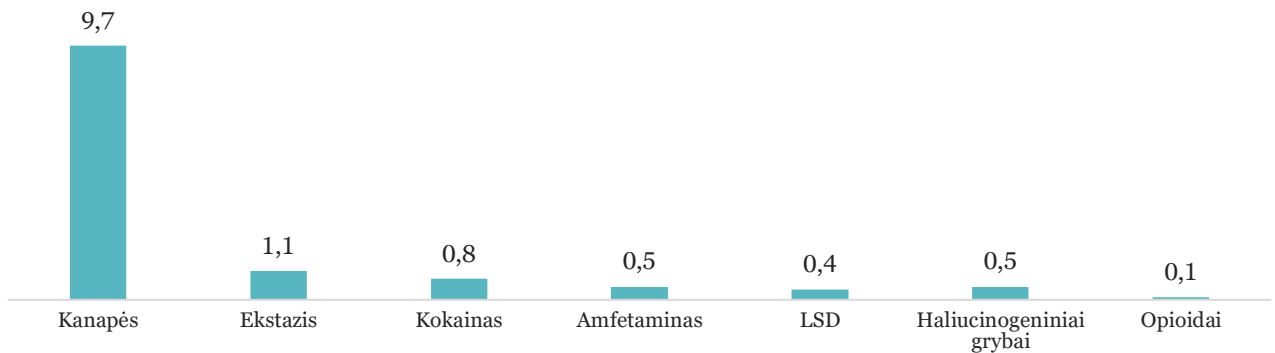
Narkotikas	Iš viso	Vyrai	Moterys	15-19 m.	20-24 m.	25-29 m.
Kanapės	22,7	30,7	14,5	14,3	27,7	26,3
Ekstazis	3,1	5,1	1,1	0,8	4,4	4,2
Kokainas	2,8	3,7	1,9	0,8	2,4	5,4
Amfetaminas	2,4	4,3	0,5	0,4	2,0	5,0
LSD	2	3,5	0,5	1,2	2,4	2,5
Haliucinogeniniai grybai	1,8	2,9	0,5	0,8	1,2	3,3
Opioidai	0,5	0,8	0,3	0,4	0,8	0,4

Bent kartą per paskutinius metus narkotikus vartojo 10 proc. jaunimo. Narkotikus bent kartą per paskutinius metus vartojo statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų (15,2 proc.) nei moterų (4,6 proc.). Skirtingo amžiaus jaunimo, vartojusio narkotikus per paskutinius metus, dalis buvo panaši (žr. 6.4 pav.).

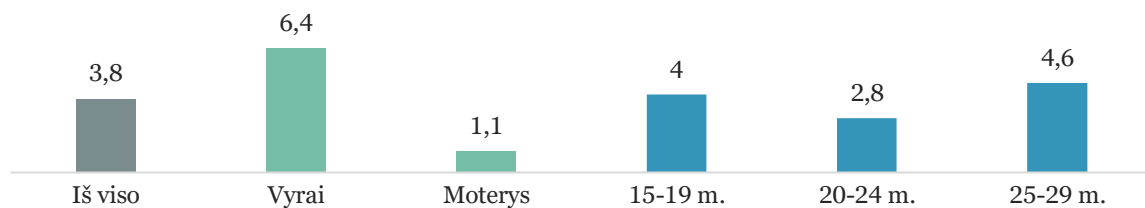
6.4 pav. Narkotikų vartojimo bent kartą per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Bent kartą per paskutinius metus kanapes vartojo 9,7 proc. jaunimo, o kitus narkotikus – po mažiau nei 10 respondentų (0,1 - 1,1 proc.) (žr. 6.5 pav.). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų nei moterų vartojo kanapes bent kartą per paskutinius metus (vyrų – 14,7 proc., moterų – 4,6 proc.).

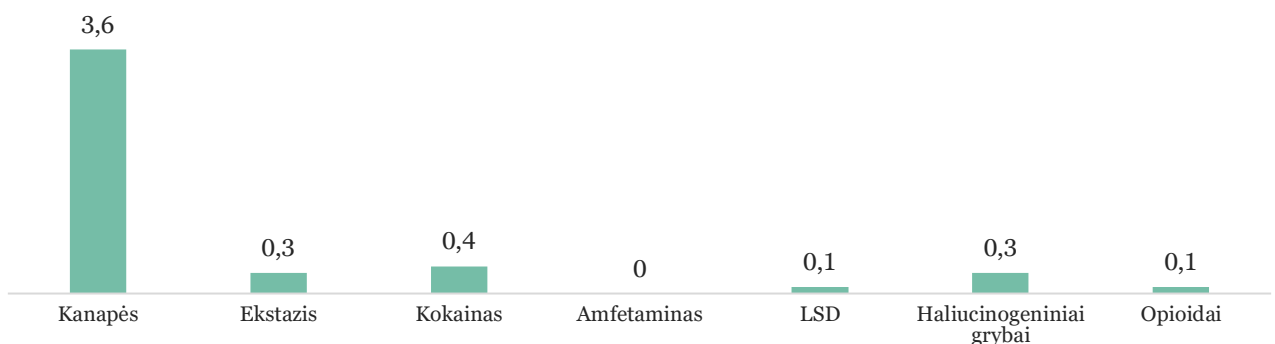
6.5 pav. Skirtingų narkotikų vartojimas bent kartą per paskutinius 12 mėn. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Bent kartą per paskutinį mėnesį narkotikus vartojo 3,8 proc. jaunimo. Narkotikus per paskutinį mėnesį vartojo statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų (6,4 proc.) nei moterų (1,1 proc.) (žr. 6.6 pav.). Nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų pagal respondentų amžių.

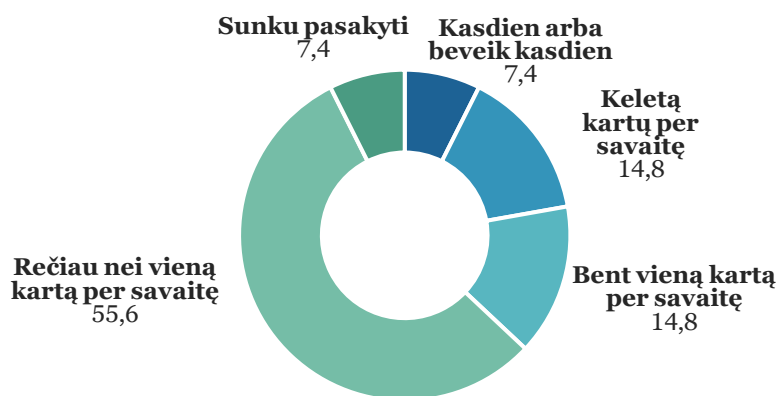
6.6 pav. Narkotikų vartojimo bent kartą per paskutines 30 d. pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Bent kartą per paskutinį mėnesį kanapes vartojo 3,6 proc. jaunimo (27 respondentai), o kitus narkotikus vartojo tik po kelis respondentus (žr. 6.7 pav.). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų nei moterų vartojo kanapes bent kartą per paskutinį mėnesį (vyrų – 6,1 proc., moterų – 1,1 proc.).

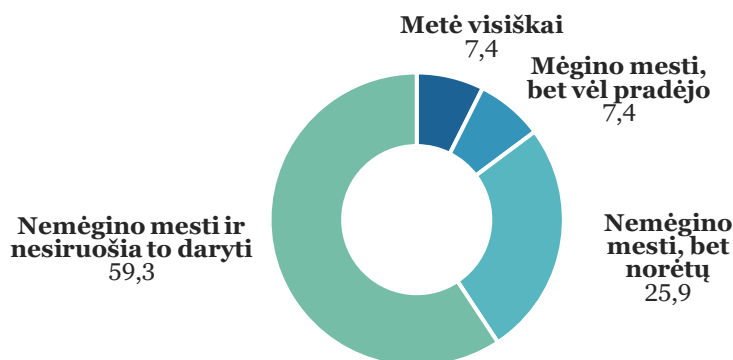
6.7 pav. Skirtingų narkotikų vartojimas bent per paskutines 30 d. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Respondentai, kurie per paskutinį mėnesį vartojo kanapes, dažniausiai nurodė, kad vartojo jas rečiau nei kartą per savaitę (žr. 6.8 pav.). Kasdien ar beveik kasdien (per paskutinį mėnesį) kanapes vartojo tik 2 respondentai, dar 4 respondentai kanapes vartojo po keletą kartų per savaitę, tad reguliarius kanapių vartojimas pasitaiko retai, tai labiau pavieniai atvejai.

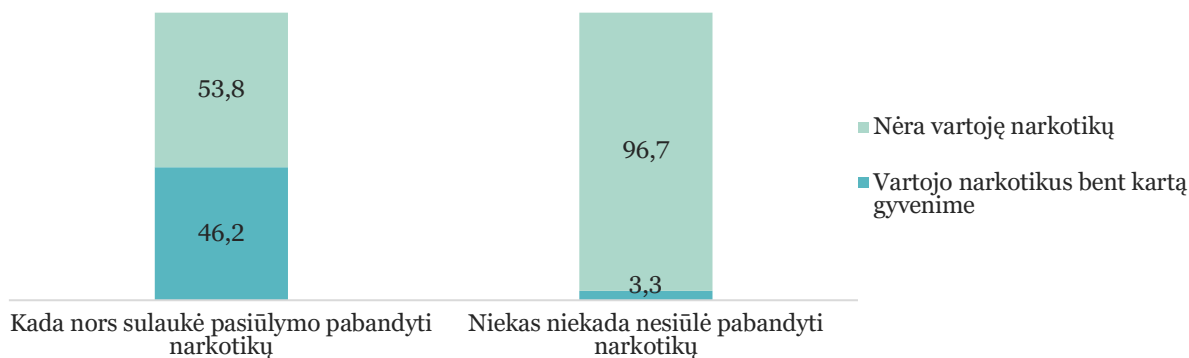
6.8 pav. Respondentų, kurie per paskutines 30 d. vartojo kanapes, kanapių vartojimo dažnumas (2021 m., 15-29 m., N=27, proc.)

Jaunimas, kuris per paskutinį mėnesį vartojo kanapes, dažniausiai nurodė, kad nemėgino mesti vartoti kanapių ir nesiruošia to daryti (žr. 6.9 pav.). Kad mėgino mesti vartoti kanapes nurodė tik 4 respondentai, iš jų 2 metė visiškai. Deja, nėra duomenų apie seniau nei per paskutines 30 d. kanapes vartojusių respondentų mėginimus mesti jas vartoti.

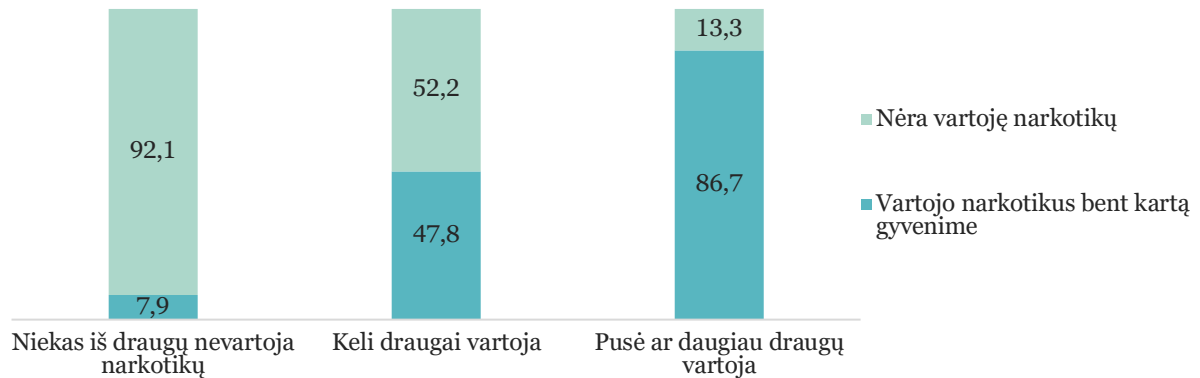
6.9 pav. Respondentų, kurie per paskutines 30 d. vartojo kanapes, bandymai mesti vartoti kanapes (2021 m., 15-29 m., N=27, proc.)

Tyrimo duomenimis, narkotikus bent kartą gyvenime vartoti bandė daug didesnė dalis respondentų, kurie atsakė, kad kada nors kas nors buvo jiems siūlęs pabandyti narkotikų (46,2 proc.), nei tokio pasiūlymo niekada nesulaukusių respondentų (3,3 proc.). Vis dėlto, svarbu pastebėti, kad kiek daugiau nei pusė (53,8 proc.) jaunimo, kada nors sulaukusio pasiūlymo pabandyti narkotikų, sėkmingai atsisakė ir niekada neišbandė jokių narkotikų (žr. 6.10 pav.).

6.10 pav. Narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal kada nors iš ko nors sulauktą pasiūlymą pabandyti narkotikų (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Išbandžiusių narkotikus taip pat buvo daugiau tarp tų respondentų, kurie nurodė, kad turi narkotikus vartojančių draugų. Tarp jaunimo, kuris neturi narkotikus vartojančių draugų, bent kartą gyvenime patys narkotikus vartojo tik 7,9 proc., tarp turinčių kelis narkotikus vartojančius draugus patys narkotikus buvo vartoję beveik pusė (47,8 proc.), o tarp tų, kurie atsakė, kad apie pusė ar daugiau jų draugų vartoja narkotikus – dauguma (86,7 proc.) patys buvo vartoję narkotikus (žr. 6.11 pav.).

6.11 pav. Narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal turimų draugų, kurie vartoja narkotikus, dalį (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

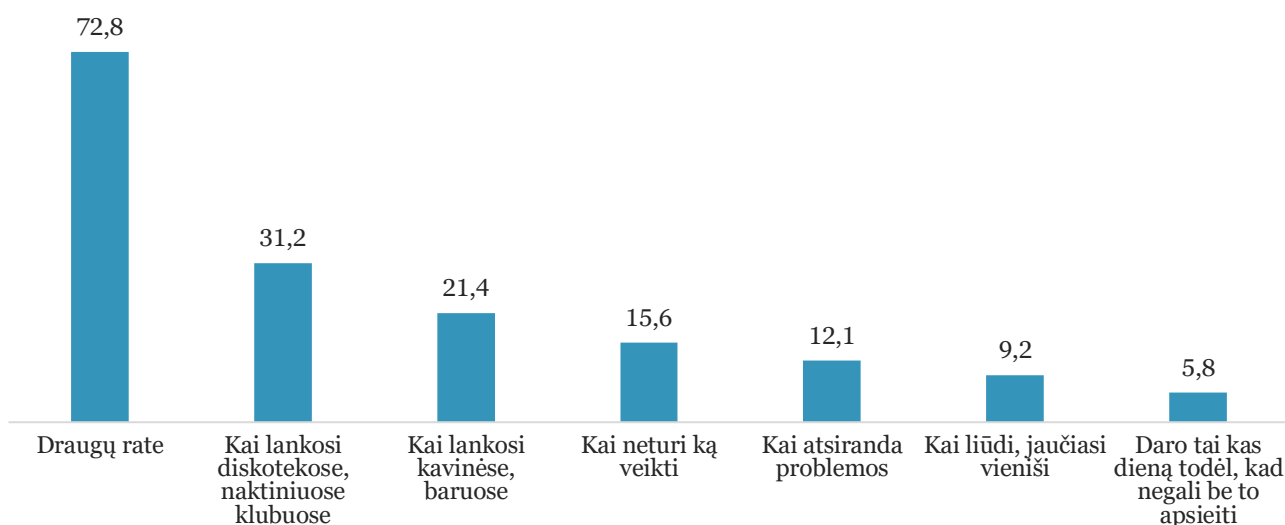
Tarp respondentų, kurie pirmą kartą vartojo kanapes būdami 16 m. ar jaunesni (iš viso 45 asmenys), 60 proc. vartojo kanapes bent kartą per paskutinius metus, 28,9 proc. – bent kartą per paskutinį mėnesį. Tarp respondentų, kurie išbandė kanapes būdami 16 m. ar jaunesniame amžiuje, bent kartą gyvenime ekstazę vartojo 24,4 proc., amfetaminą, kokainą ar LSD po 20 proc., haliucinogeninius grybus – 15,6 proc., opioidus – 4,4 proc. (2 asmenys), inhaliantus – 24,4 proc., naujas psichoaktyvias medžiagas – 26,7 proc.

7. NARKOTIKŲ VARTOJIMO ĮPROČIAI IR PRIEŽASTYS

Jaunimas, kuris bent kartą gyvenime vartojo narkotikus, dažniausiai nurodė, kad bandė vartoti narkotikus (ar turi įprotį juos vartoti) draugų rate (72,8 proc.), kiek rečiau – kai lankosi diskotekose, naktiniuose klubuose (31,2 proc.) arba kavinėse, baruose (21,4 proc.) (žr. 7.1 pav.).

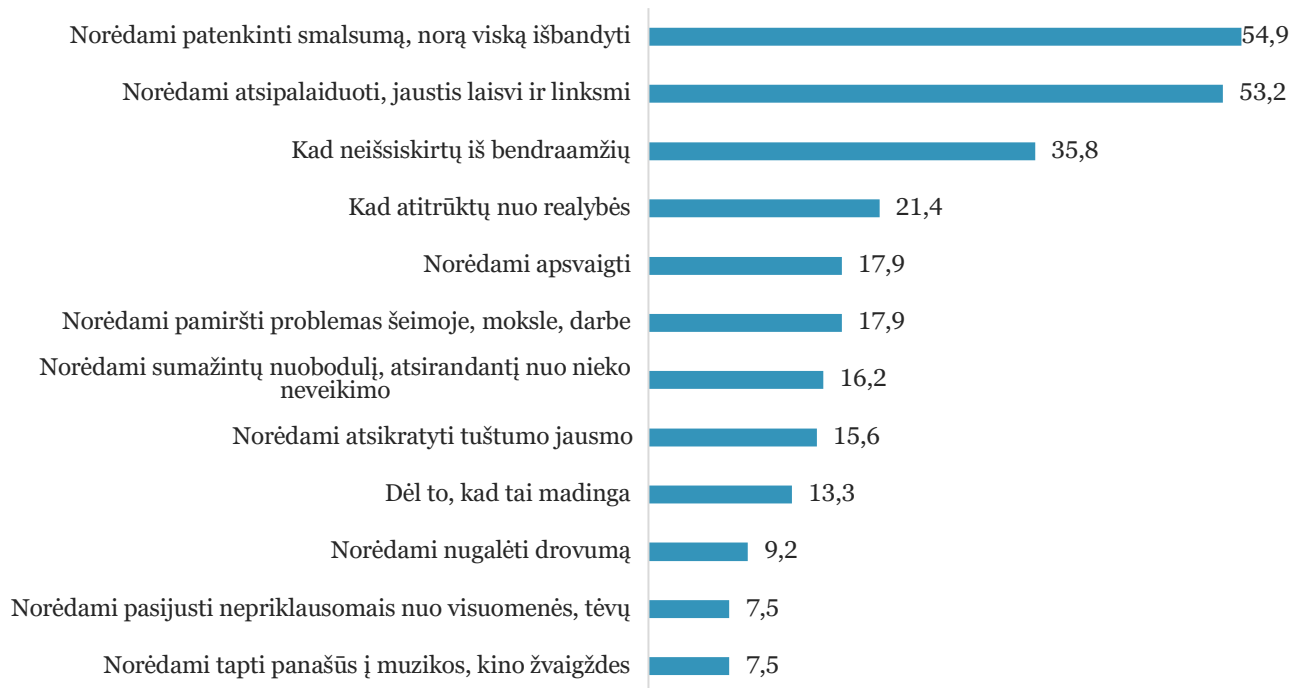
Sunerimti verčia tai, kad nedidelė dalis jaunimo (bent kartą gyvenime vartojusio narkotikus) atsakė vartoję narkotikus iš neturėjimo ką veikti (15,6 proc.), kai atsiranda problemos (12,1 proc.), kai liūdi ar jaučiasi vieniši (9,2 proc.), o 5,8 proc. respondentų (iš viso 10 jaunų asmenų) nurodė kasdien vartojantys narkotikus, nes negali be jų apsieiti, kas rodo galimą priklausomybę (žr. 7.1 pav.).

Keli respondentai nurodė kitas situacijas, kuriose vartojo narkotikus: muzikos festivaliuose, kai nori atsipalaiduoti, vaikystėje iš smalsumo.

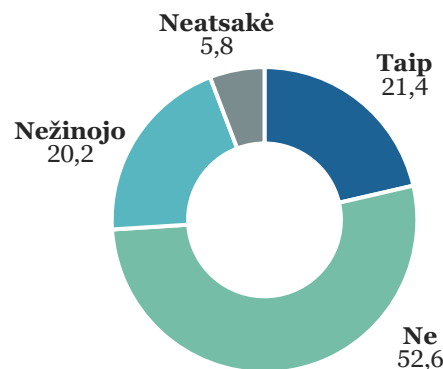
7.1 pav. Respondentų, vartojusių narkotikus atitinkamose situacijose ar aplinkose, dalis (2021 m., 15-29 m., N=173, proc. nuo respondentų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus)

Dažniausiai jaunimo nurodytos narkotikų vartojimo priežastys buvo smalsumas ir noras atsipalaiduoti. Kiek daugiau nei pusė respondentų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus, atsakė, kad vartojo narkotikus norėdamas patenkinti smalsumą, norą viską išbandyti (54,9 proc.), norėdami atsipalaiduoti, jaustis laisvai ir linksmai (53,2 proc.). Kas trečias (35,8 proc.) vartojo narkotikus, kad neišsiskirtų iš bendraamžių. Kiek rečiau narkotikai vartojami siekiant atitrūkti nuo realybės (21,4 proc.) ar apsvaigti (17,9 proc.), pamiršti problemas šeimoje, moksle, darbe (17,9 proc.), sumažinti nuobodulį, atsirandantį nuo nieko neveikimo (16,2 proc.), atsikratyti tuštumos jausmo (15,6 proc.), nugalėti savo drovumą (9,2 proc.), norėdami pasijausti nepriklausomais nuo visuomenės, tėvų (7,5 proc.). Nedidelė dalis narkotikus vartojusio jaunimo nurodė, kad vartojo juos dėl to, kad tai madinga (13,3 proc.) ar norėdami tapti panašūs į muzikos, kino žvaigždes (7,5 proc.) (žr. 7.2 pav.). Keli respondentai nurodė kitas priežastis: norą sumažinti nerimą, nesugebėjimą atsispirti primygtiniam siūlymui.

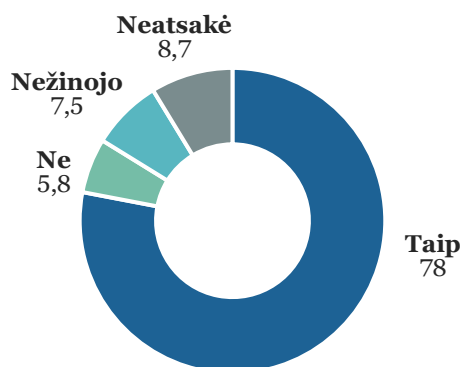
7.2 pav. Narkotikų vartojimo priežastys (2021 m., 15-29 m., N=173, proc. nuo respondentų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus)

Tarp jaunų asmenų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus, kiek daugiau nei pusė (52,6 proc.) nurodė, kad jų šeimos nariai nežino apie tai, kad jie vartojo (ar pabandė vartoti) narkotikus. Kad šeimos nariai apie tai žino, atsakė 21,4 proc. narkotikus išbandžiusių respondentų, o dar 20,2 proc. respondentų nežinojo ar jų šeimos nariai žino apie jų narkotikų vartojimą (žr. 7.3 pav.).

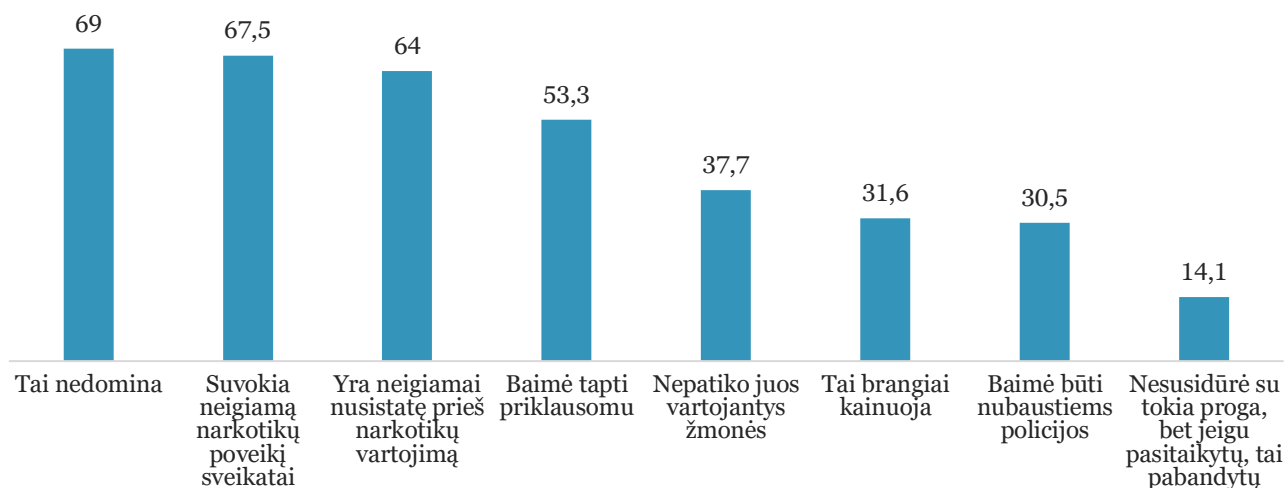
7.3 pav. Respondentų, vartojusių narkotikus bent kartą gyvenime, pasiskirstymas pagal tai, ar jų šeimos nariai žino apie jų narkotikų vartojimą (2021 m., 15-29 m., N=173, proc. nuo respondentų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus)

Daug didesnė dalis (78 proc.) jaunimo, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus, atsakė, kad jų draugai ar pažįstami žino apie tai, kad jie vartojo narkotikus. Kad draugai ar pažįstami apie tai nežino, atsakė tik 5,8 proc. narkotikus išbandžiusių respondentų, o dar 7,5 proc. nežinojo ar jų draugai, pažįstami apie tai žino (žr. 7.4 pav.). Kadangi jaunimas narkotikus paprastai išbando ir vartoja draugų rate, nekeista, kad draugai, pažįstami kur kas dažniau nei šeimos nariai sužino apie jų narkotikų vartojimą.

7.4 pav. Respondentų, vartojusių narkotikus bent kartą gyvenime, pasiskirstymas pagal tai, ar jų draugai, pažįstami žino apie jų narkotikų vartojimą (2021 m., 15-29 m., N=173, proc. nuo respondentų, kurie bent kartą gyvenime vartojo narkotikus)

Tyrimu siekta panagrinėti ir priežastis, kurios sulaiko nuo narkotikų pabandymo. Dauguma (69 proc.) jaunų asmenų, kurie nei karto gyvenime nebandė vartoti narkotikų, nurodė, kad tai jų paprasčiausiai nedomina. Panaši dalis atsakė, kad nebandė vartoti narkotikų, nes suvokia neigiamą narkotikų poveikį sveikatai (67,5), yra neigiamai nusistatę prieš narkotikų vartojimą (64 proc.). Kiek daugiau nei pusę šių respondentų nuo narkotikų pabandymo sulaikė baimė, kad gali tapti nuo jų priklausomi. Gerokai rečiau nurodomos priežastys buvo nepatinkantys narkotikus vartojantys žmonės (37,7 proc.), didelė narkotikų kaina (31,6 proc.). Kad nuo narkotikų pabandymo sulaiko baimė būti nubaustiems policijos sutiko tik 30,5 proc. narkotikų nevartojusių jaunų asmenų (žr. 7.5 pav.). Keli respondentai nurodė kitas priežastis: auklėjimą šeimoje, tėvų autoritetą, baimę dėl tėvų reakcijos, edukaciją. Deja, bet 14,1 proc. jaunimo, kuris niekada gyvenime nevartojo narkotikų, teigė, kad nesusidūrė su tokia proga, bet, jei pasitaikytų, tai pabandytų vartoti narkotikus.

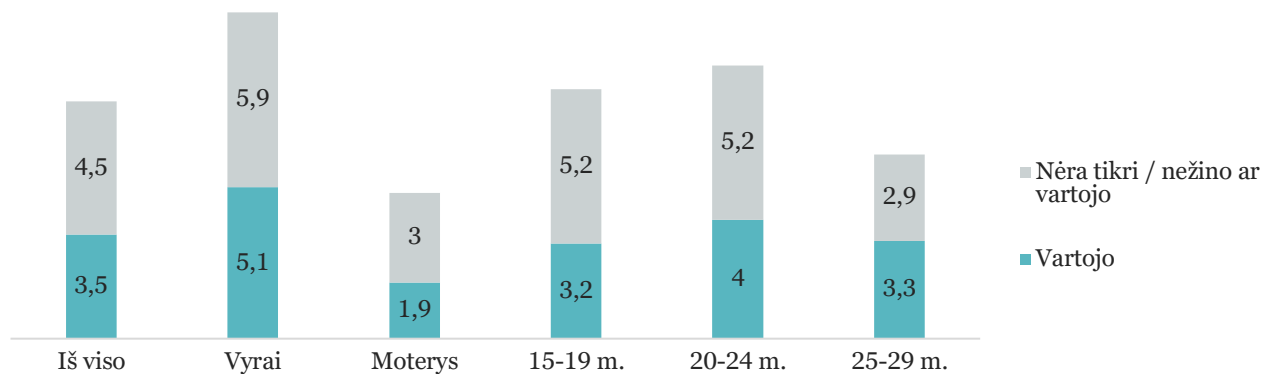

7.5 pav. Priežastys, kurios sulaikė nuo narkotikų pabandymo (2021 m., 15-29 m., N=567, proc. nuo respondentų, kurie niekada gyvenime nevartojo narkotikų)

8. NAUJŲ PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMAS

Naujas psichoaktyviausias medžiagas, kurių poveikis panašus į uždraustų narkotikų, (pvz., „spice“, „legalūs narkotikai“) jaunimas pirmą kartą pabando būdami vidutiniškai 18,2 m. Jauniausias naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pradžios amžius buvo 14 m., vyriausias – 22 m.

Kad bent kartą gyvenime vartojo kokią nors naują psichoaktyviąją medžiagą nurodė 3,5 proc. jaunimo. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad dar 4,5 proc. respondentų nebuvo tikri ar kada nors vartojo tokias medžiagas (žr. 8.1 pav.). Naujas psichoaktyviausias medžiagas išbandė kelis kartus didesnė dalis vyrų (5,1 proc.) nei moterų (1,9 proc.). Pastebėta, kad moterys ir 25-29 m. respondentai rečiau nurodė, kad nežino ar vartojo naujas psichoaktyviausias medžiagas.

8.1 pav. Naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Sintetinius kanabinoidus („spice“, „space“, „chymkę“) bent kartą gyvenime vartoję nurodė 1,1 proc., dar 0,3 proc. nebuvo tikri ar yra juos vartoję. Per paskutinius metus sintetinius kanabinoidus nurodė vartoję 0,4 proc. respondentų.

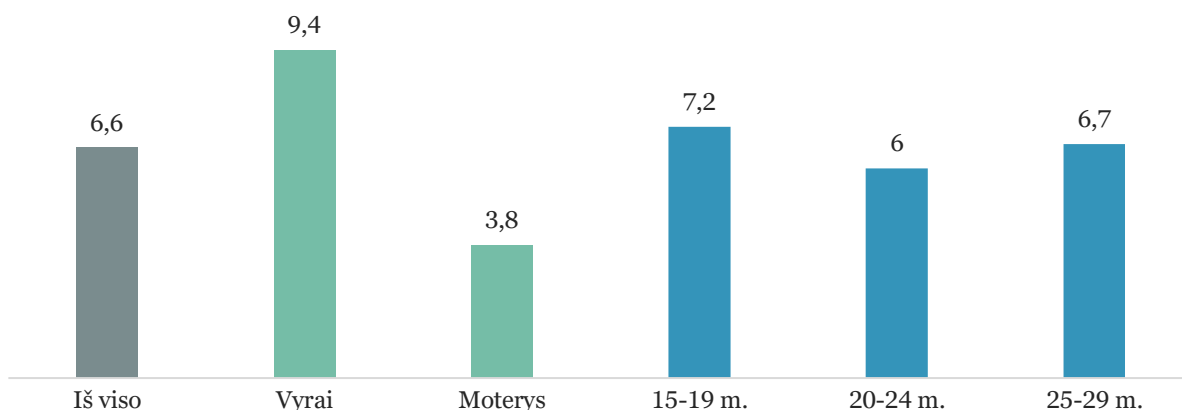
Bent kartą per paskutinius metus naujas psichoaktyviausias medžiagas nurodė vartoję 1,6 proc. jaunimo. Tai dažniausiai buvo rūkomi žolių mišiniai, kurių poveikis panašus į narkotikų, rečiau – skysčiai, kurių poveikis panašus į narkotikų. Per paskutinius metus vartotos naujos psichoaktyviosios medžiagos dažniausiai buvo gaunamos / įsigyjamos iš draugo, pažįstamo, rečiau – nusipirktos iš narkotikų platintojų.

Galima pastebėti, kad dalis jaunimo nebuvo tikri ar yra vartoję kokias nors naujas psichoaktyviausias medžiagas. Nežinojusių ar yra jas vartoję buvo net daugiau nei nurodžiusių, kad bent kartą gyvenime jas vartojo. Tad jaunimas ne visada žino, kokias psichoaktyviausias medžiagas patys išbandė, dėl to negali žinoti ir jų keliamo pavojaus, neigiamų pasekmių.

9. INHALIANTŲ VARTOJIMAS

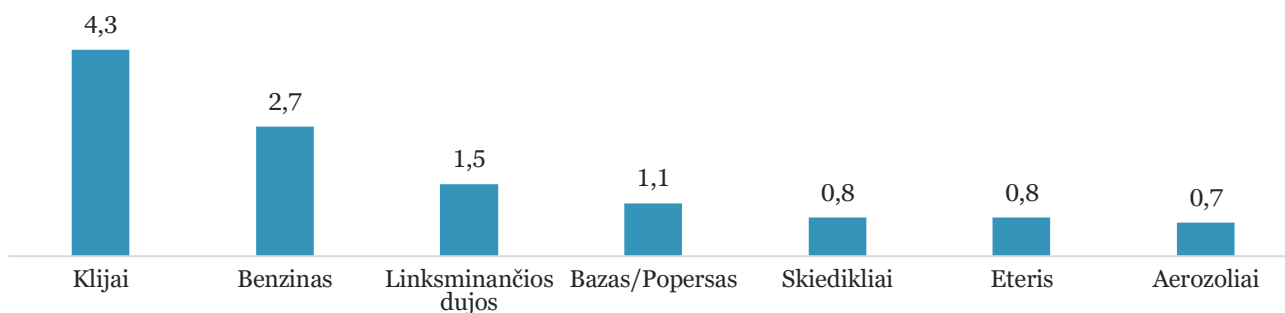
Inhaliantai pirmą kartą pabandomi vartoti jaunesniame amžiuje nei narkotikai ar naujos psichoaktyviosios medžiagos – vidutiniškai 14 m. Jauniausias amžius, kai pradėti vartoti / išbandyti inhaliantai buvo vos 7 m., o vyriausias – 24 m.

Bent kartą gyvenime kokius nors inhaliantus vartojo 6,6 proc. jaunimo. Inhaliantus išbandė kelis kartus didesnė dalis vyrų (9,4 proc.) nei moterų (3,8 proc.). Nebuvo didelių skirtumų vertinant pagal amžiaus grupes (žr. 9.1 pav.). Tai galbūt galima paaiškinti tuo, kad inhaliantai paprastai išbandomi anksti, paauglystėje. Tad panaši dalis jauniausių respondentų (15-19 m.) kaip ir vyresnių respondentų jau būna išbandę šias medžiagas.

9.1 pav. Inhaliantų vartojimo bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Populiariausias inhaliantas buvo klijai. Juos bent kartą gyvenime vartojo 4,3 proc. jaunimo (5,9 proc. vyrų ir 2,7 proc. moterų), o bent kartą per paskutinius metus klijus vartojo tik keli respondentai (0,4 proc.). Benzina bent kartą gyvenime buvo išbandę 2,7 proc. jaunimo (3,7 proc. vyrų ir 1,6 proc. moterų), azoto suboksida („linksminančiąsias dujas“) (N_2O) – 1,5 proc. jaunimo, alkilnitritą arba amilnitritą („bazą“, „popersą“, „poperį“) – 1,1 proc. Tik keli jauni asmenys buvo vartoję skiediklius, eterį, aerozolius.

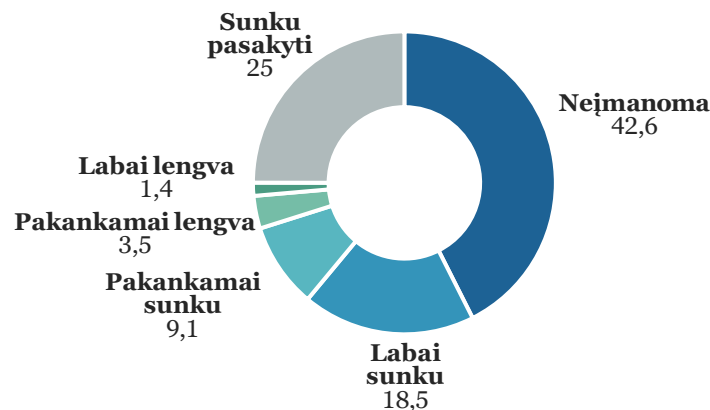

9.2 pav. Skirtingų inhaliantų vartojimas bent kartą gyvenime (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

10. VAISTŲ VARTOJIMAS NE PAGAL PASKIRTĮ

2 proc. respondentų buvo bent kartą gyvenime ne pagal paskirtį vartoję **benzodiazepinus** (receptinius nerimą malšinančius, migdomuosius vaistus), o per paskutinius metus – 0,4 proc. Toks elgesys buvo retas, nereguliarus ir pasitaikydavo 2-4 kartus per mėnesį ar rečiau. Pirmą kartą ne pagal paskirtį vartoti benzodiazepinus respondentai pradėjo būdami vidutiniškai 19,7 metų amžiaus. Per paskutinį mėnesį tik 1 respondentas vartojo benzodiazepinus („XANAX“) ne pagal paskirtį, kuriuos pirkė su gydytojo specialiai tam asmeniui išrašytu receptu.

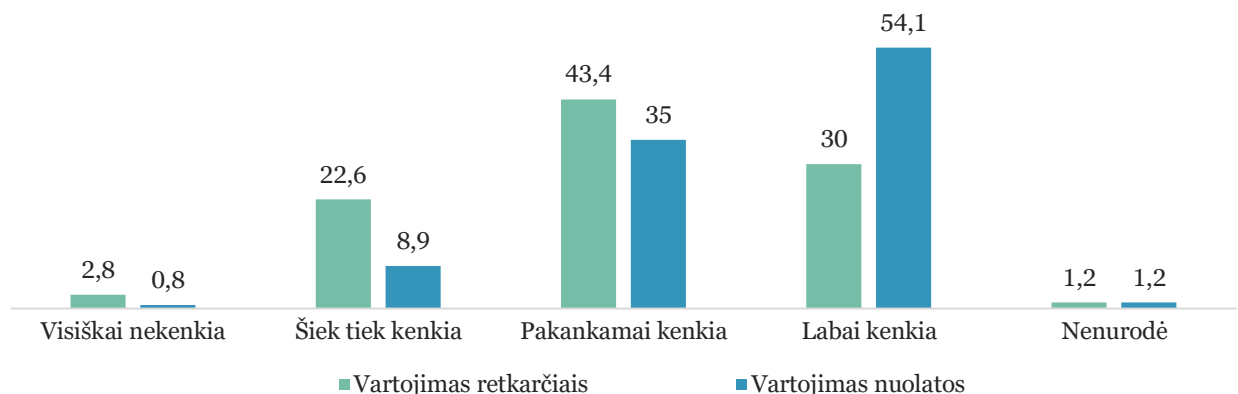
4,9 proc. jaunimo atsakė, kad panorėjus įsigyti receptinių benzodiazepinų, jiems būtų lengva jų gauti per 24 valandas: 1,4 proc. – labai lengva, o 3,5 proc. – pakankamai lengva. Kad jiems būtų neįmanoma per 24 val. gauti benzodiazepinų nurodė 42,6 proc. respondentų (žr. 10.1 pav.).

10.1 pav. Receptinių benzodiazepinų prieinamumas: galimybė panorėjus gauti per 24 val. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

3,5 proc. jaunimo nurodė, kad bandytų kitais būdais įsigyti benzodiazepinų, jei nepavyktų gauti gydytojo skiriamo recepto. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad 0,9 proc. respondentų per paskutinius 12 mėnesių buvo kitiems asmenims atidavę ar pardavę gydytojo jiems asmeniškai paskirtus benzodiazepinus.

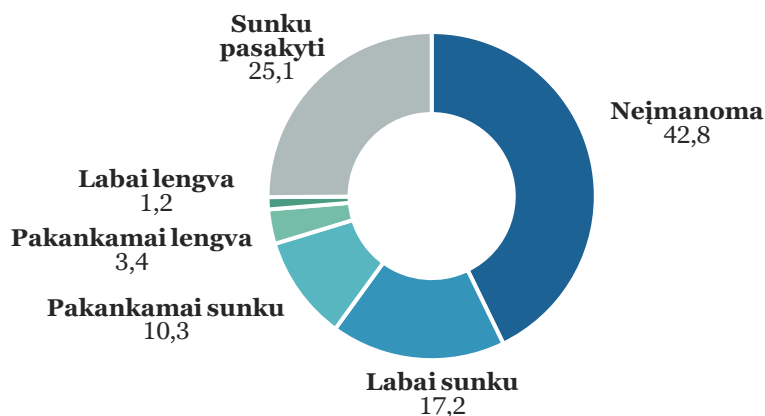
Tik 2,8 proc. respondentų manė, kad retkarčiais ne pagal paskirtį vartodami receptinius benzodiazepinus žmonės sau visiškai nekenkia, o kad nuolatinis jų vartojimas ne pagal paskirtį visiškai nekenkia pritarė tik 0,8 proc. respondentų (žr. 10.2 pav.). Tad jaunimas supranta ne pagal paskirtį vartojamų benzodiazepinų (ypač nuolatinio vartojimo) keliamus pavojus.

10.2 pav. Respondentų nuomonė, ar žmonės kenkia sau (fiziškai ar kitaip) retkarčiais arba nuolatos ne pagal paskirtį vartodami benzodiazepinas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

1,1 proc. jaunimo buvo bent kartą gyvenime ne pagal paskirtį vartoję **receptinius opioidus** (skausmą malšinančius vaistus), o per paskutinius metus ir per paskutinį mėnesį – 0,3 proc. (2 asmenys). Be to, jų vartojimas buvo nereguliarus – vartojo kartą per mėnesį ar rečiau. Pirmą kartą receptinius opioidus ne pagal paskirtį jie vartojo būdami vidutiniškai 18,5 metų amžiaus.

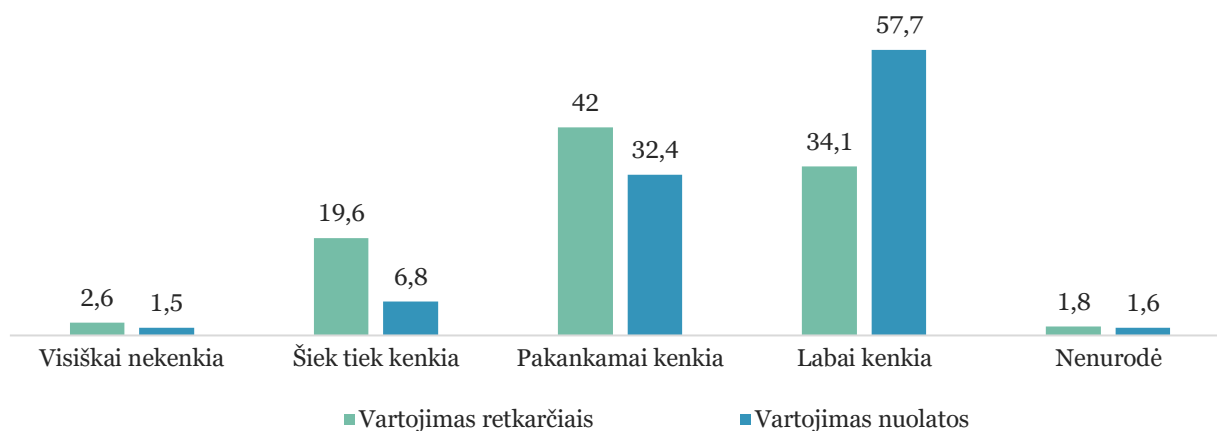
Receptinių opioidų prieinamumas jaunimui labai panašus į receptinių benzodiazepinų. 4,6 proc. jaunimo panorėjus būtų lengva per 24 valandas gauti receptinių opioidų: 1,2 proc. – labai lengva, o 3,5 proc. – pakankamai lengva. Kad jiems būtų neįmanoma per 24 val. gauti benzodiazepinų nurodė 42,8 proc. respondentų (žr. 10.3 pav.).

10.3 pav. Receptinių opioidų prieinamumas: galimybė panorėjus gauti per 24 val. (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

3,9 proc. jaunimo nurodė, kad bandytų įsigyti receptinių opioidų, jei nepavyktų gauti gydytojo skiriamo recepto. 0,3 proc. respondentų per paskutinius 12 mėnesių buvo kitiems asmenims atidavę ar pardavę gydytojo jiems asmeniškai paskirtus receptinius opioidus.

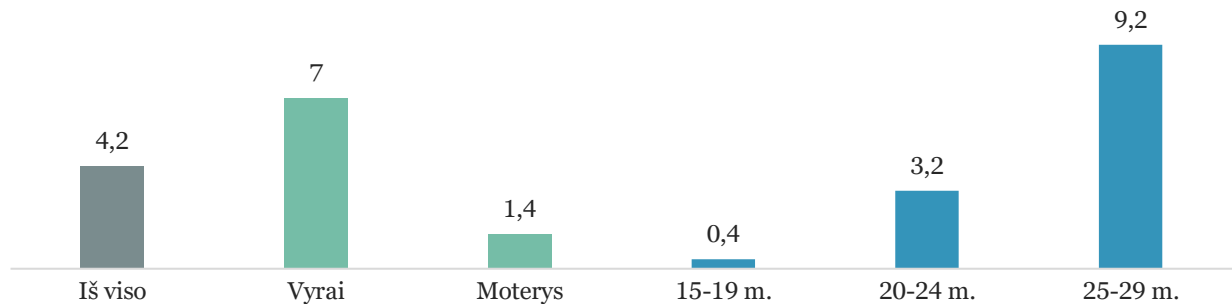
Požiūris į ne pagal paskirtį vartojamų receptinių opioidų keliamą pavojų taip pat buvo panašus kaip ir į benzodiazepinų. 2,6 proc. jaunimo manė, kad retkarčiais ne pagal paskirtį vartodami receptinius opioidus žmonės sau visiškai nekenkia, o kad nuolatinis jų vartojimas ne pagal paskirtį visiškai nekenkia pritarė 1,5 proc. respondentų (žr. 10.4 pav.).

10.4 pav. Respondentų nuomonė, ar žmonės kenkia sau (fiziškai ar kitaip) retkarčiais arba nuolatos ne pagal paskirtį vartodami receptinius opioidus (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

11. VAIRAVIMAS APSVAIGUS

4,2 proc. jaunimo nurodė, kad bent kartą gyvenime vairavo automobilį būdami apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų. Didesnė dalis vyrų (7 proc.) nei moterų (1,4 proc.) yra vairavę būdami neblaivūs. Daugiau vairavusių apsvaigus nuo alkoholio buvo tarp 25-29 m. amžiaus asmenų (9,2 proc.), o 15-19 m. amžiaus grupėje tik 1 jaunuolis vairavo būdamas neblaivus (žr. 11.1 pav.). Bent kartą per paskutinius metus būdami apsvaigę nuo alkoholio vairavo 1,5 proc. respondentų, o bent kartą per paskutinį mėnesį – tik pora asmenų (0,3 proc.).

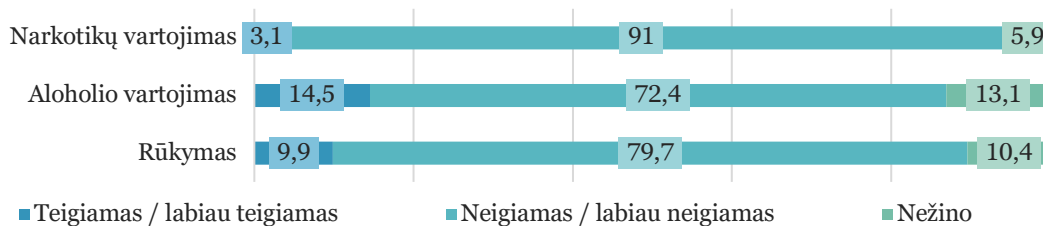

11.1 pav. Vairavimo apsvaigus nuo alkoholio bent kartą gyvenime pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Tik 8 jauni asmenys (1,1 proc.) nurodė, kad kada nors teko vairuoti automobilį apsvaigus nuo narkotikų. Bent kartą per paskutinius metus – 2 asmenys (0,3 proc.), o bent kartą per paskutinį mėnesį – 1 asmuo (0,1 proc.). Visi bent kartą gyvenime apsvaigę nuo narkotikų vairavę asmenys buvo vyrai, 6 iš 8 asmenų buvo 25-29 m. amžiaus.

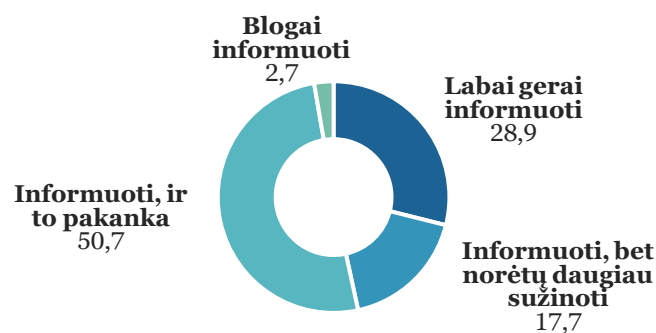
12. INFORMUOTUMAS, POŽIŪRIS Į PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMĄ, KONTROLĖS IR PREVENCIJOS PRIEMONĖS

Dauguma jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą vertina neigiamai: narkotikų vartojimą neigiamai (ar labiau neigiamai) vertina 91 proc. respondentų, rūkymą – 79,7 proc., o alkoholio vartojimą – 72,4 proc. Dalis jaunimo neturėjo aiškios nuomonės dėl šių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Teigiamai į narkotikų vartojimą žiūrėjo tik 3,1 proc. jaunimo, į rūkymą – 9,9 proc., o į alkoholio vartojimą – 14,5 proc. (žr. 12.1 pav.). Galima pastebėti, kad jaunimas ne tik palankiau vertino alkoholio vartojimą, bet ir dažniau nežinojo kaip patys jį vertina.

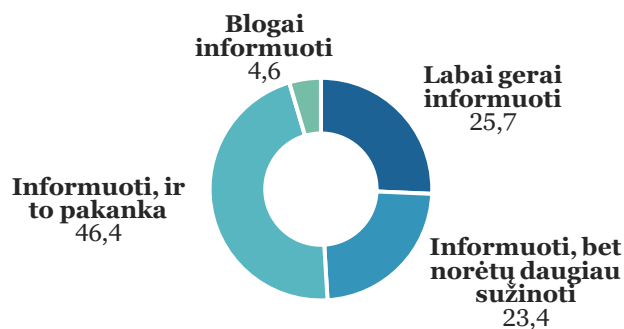
12.1 pav. Respondentų požiūris į skirtingų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Didžioji dauguma (97,3 proc.) jaunimo atsakė, kad yra informuoti apie galimas tabako ir alkoholio vartojimo pasekmes, bet dalis jų norėtų sužinoti daugiau (17,7 proc. respondentų) (žr. 12.2 pav.).

12.2 pav. Savo žinių apie galimas tabako ir alkoholio vartojimo pasekmes vertinimas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

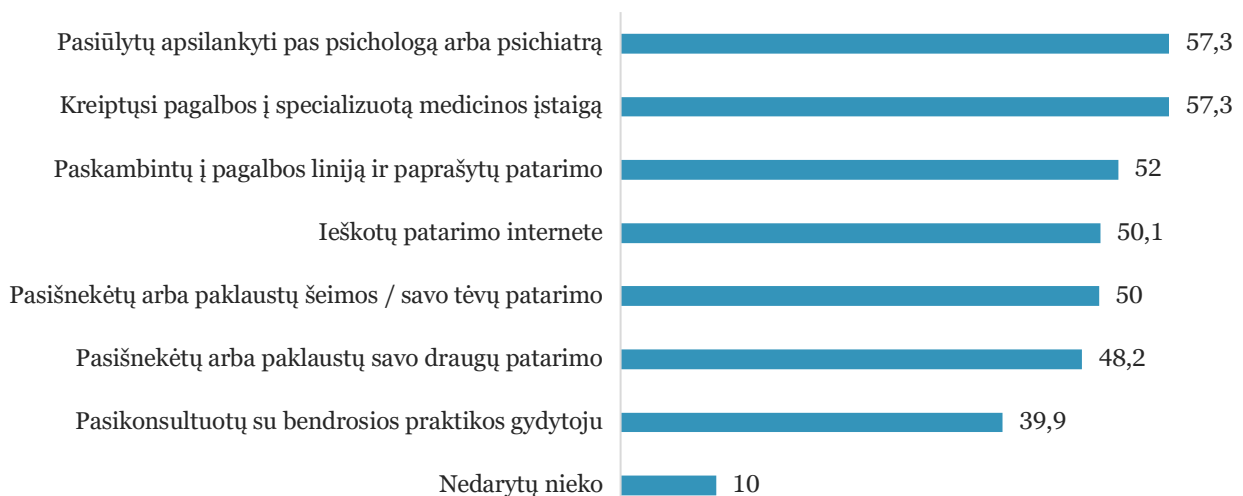
Didžioji dauguma (95,4 proc.) jaunimo teigė esantys informuoti ir apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes. Daugiau sužinoti apie narkotikų vartojimo pasekmes norėtų 23,4 proc. jaunimo (žr. 12.3 pav.).

12.3 pav. Savo žinių apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes vertinimas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Tyrimo dalyvių taip pat klausta, kaip jie pasielgtų, jei sužinotų, kad kažkas iš jų šeimos narių vartoja narkotikus. Jaunimas dažniausiai nurodė, kad tokioje situacijoje ieškotų profesionalios pagalbos: pasiūlytų apsilankyti pas psichologą ar psichiatrą (57,3 proc.) arba kreiptųsi pagalbos į specializuotą medicinos įstaigą (57,3 proc.). Apie pusė respondentų kreiptųsi patarimo telefonu į pagalbos liniją (52 proc.) arba ieškotų patarimų internete (50,1 proc.). Panaši dalis pasišnekėtų su kitais šeimos nariais, tėvais (50 proc.) arba draugais (48,2 proc.), paklaustų jų patarimo. Rečiau buvo nurodomos tik konsultacijos su bendrosios praktikos gydytoju (39,9 proc.). 10 proc. jaunimo atsakė, kad susidūrę su tokia situacija nesiimtų jokių veiksmų (žr. 12.4 pav.).

4,3 proc. respondentų atsakė, kad pasielgtų kitaip, dažniausiai nurodydami, kad pasikalbėtų su tuo šeimos nariu, vienas respondentais teigė, kad kreiptųsi į savigalbos, anonimines grupes, o dar vienas – kad paprasčiausiai atsiribotų nuo savo šeimos nario.

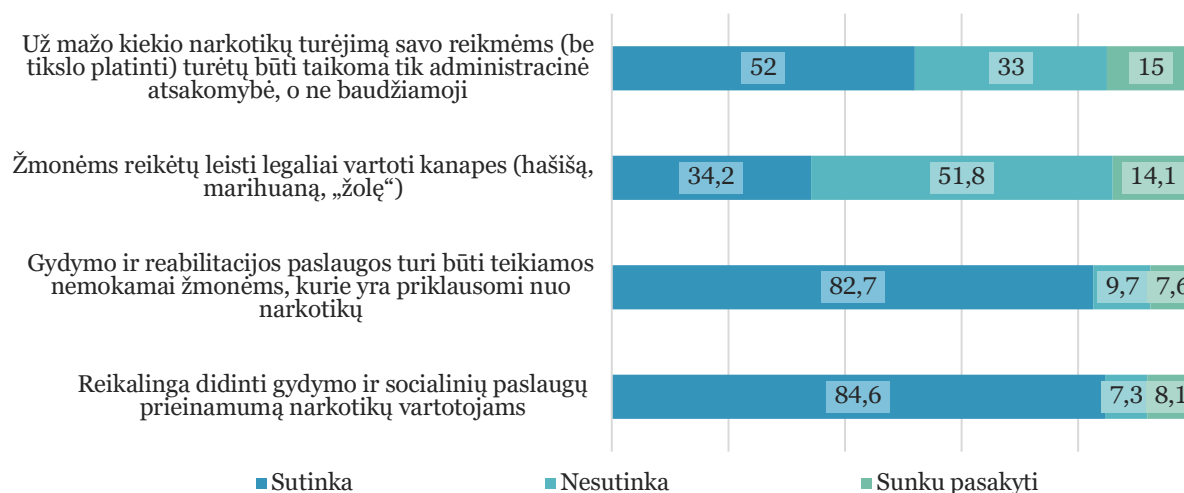

12.4 pav. Tikėtinas elgesys, jei sužinotų, kad šeimos narys vartoja narkotikus (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Kiek daugiau nei pusė (52 proc.) jaunimo sutiko (visiškai sutiko arba labiau sutiko), kad už mažo kiekio narkotikų turėjimą savo reikmėms (be tikslo platinti) turėtų būti taikoma tik administracinė, o ne baudžiamoji atsakomybė (t. y. pritarė narkotikų dekriminalizavimui). Su tuo nesutiko – 33 proc. jaunimo (žr. 12.5 pav.). Narkotikus vartojęs jaunimas palankiau žiūrėjo į narkotikų dekriminalizavimą nei jų nevartojusieji. Kad už mažo kiekio narkotikų turėjimą savo reikmėms (be tikslo platinti) turėtų būti taikoma tik administracinė, o ne baudžiamoji atsakomybė pritarė (visiškai sutiko arba labiau sutiko) 45 proc. respondentų, kurie niekada nėra bandę vartoti narkotikų, 75,1 proc. bent kartą gyvenime vartojusių narkotikus, 89,2 proc. bent kartą per paskutinius metus vartojusių narkotikus ir beveik visi (96,4 proc.) vartojusieji narkotikus per paskutinį mėnesį.

Kas trečias (34,2 proc.) respondentas pritarė, kad žmonėms reikėtų leisti legaliai vartoti kanapes (t. y. legalizuoti kanapių vartojimą), nesutiko – 51,8 proc. jaunimo (žr. 12.5 pav.). Kanapes vartojęs jaunimas dažniau pritarė kanapių legalizavimui. Kad žmonėms reikėtų leisti legaliai vartoti kanapes sutiko (visiškai sutiko arba labiau sutiko) 26,4 proc. jaunimo, kuris niekada gyvenime nebandė vartoti kanapių, 60,7 proc. bent kartą gyvenime vartojusių kanapes, 80,6 proc. bent kartą per paskutinius metus vartojusių kanapes, 88,9 proc. per paskutinį mėnesį kanapes vartojusių respondentų.

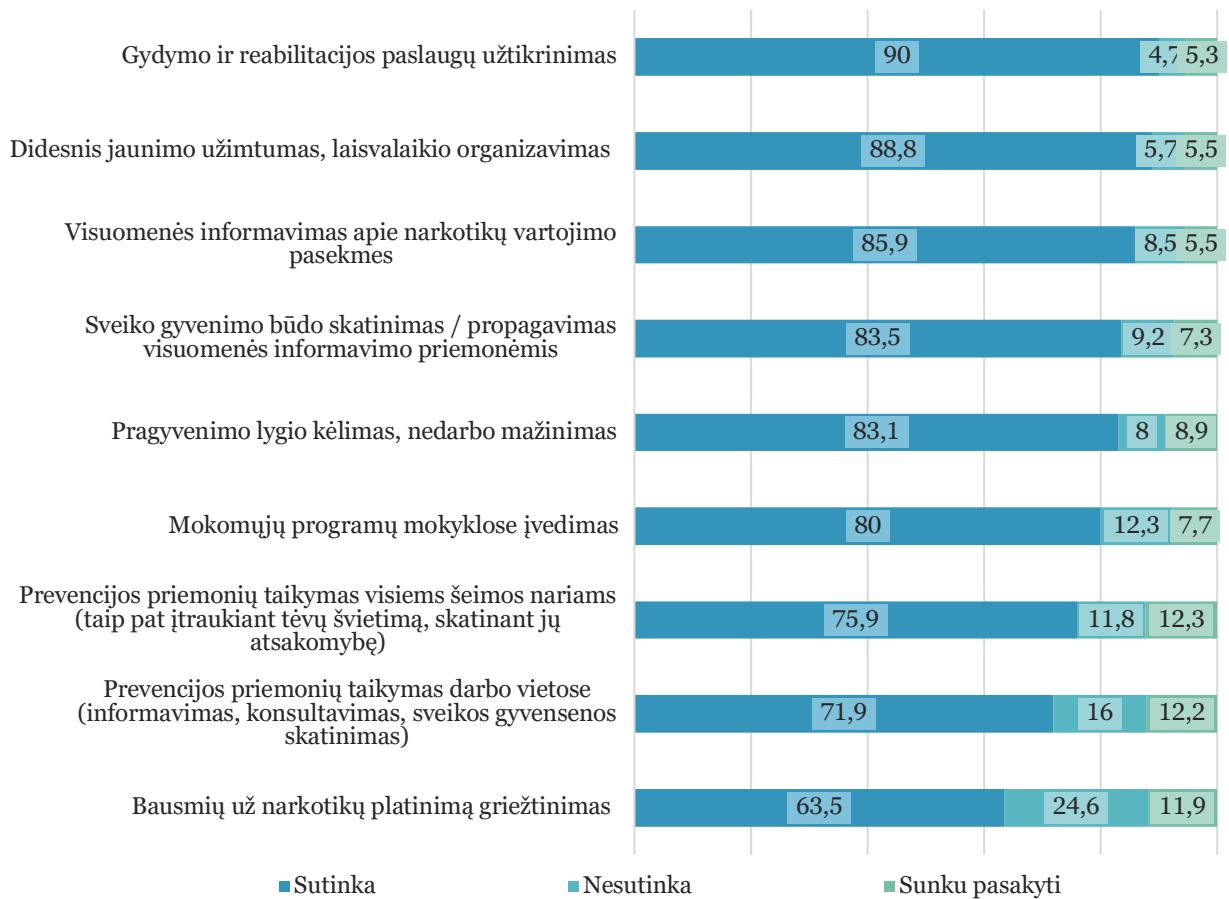
Dauguma jaunimo laikėsi nuomonės, kad žmonėms, kurie yra priklausomi nuo narkotikų, gydymo ir reabilitacijos paslaugos turėtų būti teikiamos nemokamai (82,7 proc. visiškai sutiko arba labiau sutiko) bei kad reikalinga didinti gydymo ir socialinių paslaugų prieinamumą narkotikų vartotojams (84,6 proc.) (žr. 12.5 pav.).

12.5 pav. Respondentų požiūris į narkotikų politiką (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

Visos tyrimo anketoje pateiktos galimos su narkotikais susijusių problemų sprendimo priemonės daugumos respondentų buvo įvertintos kaip potencialiai veiksmingos (galinčios padėti išspręsti problemas). Didžiausia dalis jaunimo sutiko (visiškai sutiko arba labiau sutiko), kad padėti išspręsti su narkotikais susijusias problemas gali gydymo ir reabilitacijos paslaugų užtikrinimas (90 proc.), didesnis jaunimo užimtumas, laisvalaikio organizavimas (88,8 proc.), visuomenės informavimas apie narkotikų vartojimo pasekmes (85,9 proc.) ir sveiko gyvenimo būdo skatinimas, propagavimas visuomenės informavimo priemonėmis (83,5 proc.), pragyvenimo lygio kėlimas, nedarbo mažinimas (83,1 proc.). Šiek tiek mažesnė dalis respondentų veiksmingomis laikė prevenciją mokyklose, šeimoje, darbo vietose, o mažiausiai sutikusių (bet vis tiek dauguma – 63,5 proc.) buvo, kad su narkotikais susijusias problemas išspręsti galėtų bausmių už narkotikų platinimą griežtinimas (žr. 12.6 pav.).

Prie kitų priemonių, kurios galėtų padėti spręsti su narkotikais susijusias problemas, respondentai įvardijo bendruomenių / kaimynysčių kūrimą, savanorystės skatinimą, daugiau tarpžinybinio bendravimo, daugiau bendrų projektų, pasiūlos mažinimą (neleisti narkotikams patekti į Lietuvos teritoriją, stebėti viešąsias erdves, labiau „gaudyti“ gamintojus, platintojus).

12.6 pav. Respondentų požiūris į priemonių veiksmingumą sprendžiant su narkotikais susijusias problemas (2021 m., 15-29 m., N=740, proc.)

IŠVADOS

1. 15-29 m. amžiaus respondentai rūkyti pradėjo būdami vidutiniškai 16,4 metų amžiaus, o vartoti alkoholį – 17 metų. Vyrai rūkyti ir vartoti alkoholį pradeda vidutiniškai pusmečiu anksčiau nei moterys. Jaunimas kanapes pirmą kartą vartoti pabandė būdami vidutiniškai 17,9 m., LSD – 18 m., ekstazį – 18,9 m., kokainą – 19,4 m., amfetaminą ir opioidus – 19,7 m., o haliucinogeninius grybus – 20,3 m. Vyrai kanapes išbando jaunesniame amžiuje nei moterys (vyrai – 17,5 m., moterys – 18,7 m.). Naujas psichoaktyviasias medžiagas jaunimas pirmą kartą pabandė būdami vidutiniškai 18,2 m., o inhaliantus – 14 m.
2. Bent kartą gyvenime rūkė 58 proc. jaunų asmenų, o kasdien rūkė – 20,5 proc. Kiek mažiau populiarios buvo elektroninės cigaretės, bent kartą gyvenime jas vartoti bandė 45,4 proc. respondentų, o kasdien vartojo – 6,9 proc. Kaitinamuosius tabako gaminius išbandė 32,2 proc. jaunimo, o kasdien vartojo – 5 proc. Rūkymas ir kitų gaminių su nikotinu vartojimas buvo daug labiau paplitęs tarp vyrų nei tarp moterų. Tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų populiariausia buvo rūkyti tabako cigaretes. Tabako cigarečių rūkymas buvo mažiausiai paplitęs tarp jauniausių respondentų (15-19 m.), šioje amžiaus grupėje populiareesnės buvo elektroninės cigaretės.
3. Reguliariai rūkantis jaunimas per dieną surūko vidutiniškai 10 tabako cigarečių (vyrai – 10,6 vnt., moterys – 8,8 vnt.). Mažiausių skaičių cigarečių per dieną surūkydavo 15-19 m. respondentai – 6,8 vnt. Reguliariai vartojantieji kaitinamuosius tabako gaminius per dieną suvartoja vidutiniškai 7,8 vnt. (vyrai – 8,6 vnt., moterys – 6,9 vnt.), o reguliariai elektronines cigaretes vartojantis jaunimas per dieną jas vartoja vidutiniškai 5,2 kartus.
4. 28,3 proc. praityje rūkiusio jaunimo sėkmingai metė rūkyti (47 proc. nuo bandžiusių mesti rūkyti respondentų). Sėkmingai meta rūkyti beveik dvigubai didesnė dalis rūkančių moterų nei vyrų, o vyrai dažniau nei moterys nenori ir nesiruošia atsisakyti šio žalingo įpročio.
5. Bent kartą per paskutinius metus alkoholį vartojo 75,8 proc. jaunimo (kas ketvirtas jaunas asmuo per paskutinius metus išvis nevartojo alkoholio). Alkoholį bent kartą per paskutinius metus vartojo 52,2 proc. 15-19 m. amžiaus respondentų. Bent kartą per paskutinį mėnesį alkoholį vartojo 54,2 proc. jaunimo. 17,4 proc. respondentų alkoholį vartojo kartą per savaitę ar dažniau: 0,9 proc. – kasdien arba beveik kasdien, 4,9 proc. – keletą kartų per savaitę, o 11,6 proc. – bent kartą per savaitę.
6. Jaunimas vienu metu įprastai išgeria 1-3 standartinius alkoholio vienetus (SAV) (moterys – 1 SAV, vyrai – 2-3 SAV). 15-19 m. asmenys įprastai vienu metu suvartoja ne daugiau kaip 1 SAV arba išvis nevartoja alkoholio. 15,5 proc. jaunimo nurodė, kad bent kartą per mėnesį nesaikingai vartoja alkoholį (išgeria šešis ir daugiau SAV vienu metu). Vyrų ir 20-29 m. amžiaus jaunimo alkoholio vartojimo įpročiai yra didesnės rizikos nei moterų ir 15-19 m. amžiaus jaunimo.
7. Bent kartą gyvenime kokius nors narkotikus vartojo 23,4 proc. jaunimo. Kanapes bent kartą gyvenime vartojo 22,7 proc. respondentų, ekstazį – 3,1 proc., kokainą – 2,8 proc., amfetaminą – 2,4 proc., LSD – 2 proc., haliucinogeninius grybus – 1,8 proc. Tik keli jauni asmenys buvo vartoję opioidus (0,5 proc.). Narkotikus išbandė dvigubai didesnė dalis vyrų (31,3 proc.) nei

- moterų (15,3 proc.). Mažesnę dalis jaunimo iki 20 m. nei vyresnių respondentų buvo bent kartą gyvenime vartoję narkotikus. Bent kartą per paskutinius metus narkotikus vartojo 10 proc. jaunimo (vyrų – 15,2 proc., moterų – 4,6 proc.). Bent kartą per paskutinius metus kanapes vartojo 9,7 proc. jaunimo (vyrų – 14,7 proc., moterų – 4,6 proc.), o kitus narkotikus – po mažiau nei 10 respondentų (0,1 - 1,1 proc.). Bent kartą per paskutinį mėnesį narkotikus vartojo 3,8 proc. jaunimo (vyrų – 6,4 proc., moterų – 1,1 proc.). Kanapes bent kartą per paskutinį mėnesį vartojo 3,6 proc. jaunimo (vyrų – 6,1 proc., moterų – 1,1 proc.), o kitus narkotikus vartojo tik po kelis respondentus. 10 respondentų nurodė kasdien vartojantys narkotikus, nes negali be jų apsieiti, kas rodo galimą priklausomybę.
8. Naujas psichoaktyviausias medžiagas bent kartą gyvenime vartojo 3,5 proc. jaunimo (vyrų – 5,1 proc., moterų – 1,9 proc.), dar 4,5 proc. respondentų nebuvo tikri ar kada nors vartojo tokias medžiagas. Jaunimas ne visada žino, kokias psichoaktyviausias medžiagas patys išbando, dėl to negali žinoti ir jų keliamo pavojaus, neigiamų pasekmių.
 9. Bent kartą gyvenime kokius nors inhaliantus vartojo 6,6 proc. jaunimo (vyrų – 9,4 proc., moterų – 3,8 proc.). Klįjus bandė vartoti 4,3 proc. jaunimo (5,9 proc. vyrų ir 2,7 proc. moterų), benzina – 2,7 proc. (3,7 proc. vyrų ir 1,6 proc. moterų), „linksminančiąsias dujas“ (N₂O) – 1,5 proc., „bazą“, „popersą“, „poperį“ – 1,1 proc.
 10. 2 proc. respondentų buvo bent kartą gyvenime ne pagal paskirtį vartoję benzodiazepinus, o 1,1 proc. – receptinius opioidus.
 11. 4,2 proc. jaunimo bent kartą gyvenime vairavo automobilį būdami apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų (vyrų – 7 proc., moterų – 1,4 proc.), o apsvaigę nuo narkotikų vairavo 1,1 proc. respondentų.
 12. 46,8 proc. jaunimo kada nors kas nors buvo siūles pabandyti narkotikų. Tokio pasiūlymo dažniau nurodė sulaukę vyrai, vyresnis jaunimas. 53,8 proc. jaunimo, kada nors sulaukusio pasiūlymo pabandyti narkotikų, sėkmingai atsisakė ir niekada neišbandė jokių narkotikų. Dažniausios vietos, kuriose buvo siūloma išbandyti narkotikus, buvo uždari pasilinksminimo vakarėliai arba pas kažką kitą namuose. 14,1 proc. jaunimo, kuris niekada gyvenime nevartojo narkotikų, teigė, kad jei pasitaikytų tokia proga, tai pabandytų vartoti narkotikus.
 13. Išbandžiusių narkotikus buvo daugiau tarp tų respondentų, kurie nurodė kad turi narkotikus vartojančių draugų.
 14. Kas penktas jaunas asmuo panorėjęs galėtų lengvai per 24 val. gauti narkotikų, o daugiau nei trečdalis atsakė, kad jiems tai būtų neįmanoma. Lengviausia jaunimui būtų gauti kanapių.
 15. Remiantis tyrimo duomenimis apie narkotikų prieinamumą, galima daryti prielaidą, kad nedidelė dalis jaunimo kanapių nelaiko narkotiku.
 16. Jaunimas narkotikus dažniausiai išbando vartoti (ar vartoja) draugų rate (72,8 proc. kada nors narkotikus vartojusių respondentų), rečiau – kai lankosi diskotekose, naktiniuose klubuose (31,2 proc.) arba kavinėse, baruose (21,4 proc.).
 17. Dažniausiai jaunimo nurodytos narkotikų vartojimo priežastys buvo smalsumas ir noras atsipalaiduoti, o dažniausios priežastys, dėl kurių jaunimas neišbandė narkotikų, buvo tai, kad

narkotikai jų tiesiog nedomina, taip pat neigiamas nusistatymas prieš narkotikų vartojimą, suvokiamas neigiamas narkotikų poveikis sveikatai bei priklausomybės baimė.

18. Dauguma jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą vertina neigiamai: narkotikų vartojimą neigiamai vertina 91 proc. respondentų, rūkymą – 79,7 proc., o alkoholio vartojimą – 72,4 proc., bet dalis jaunimo neturėjo aiškios nuomonės apie šias psichoaktyvias medžiagas. Didžioji dauguma jaunimo atsakė, kad yra informuoti apie tabako, alkoholio, narkotikų vartojimo pasekmes, bet dalis jų norėtų sužinoti daugiau.
19. 52 proc. jaunimo sutiko, kad už mažo kiekio narkotikų turėjimą savo reikmėms (be tikslo platinti) turėtų būti taikoma tik administracinė, o ne baudžiamoji atsakomybė, o su tuo nesutiko 33 proc. jaunimo. Narkotikus vartojęs jaunimas palankiau žiūrėjo į narkotikų dekriminalizavimą nei jų nevartojusieji. 34,2 proc. jaunimo sutiko, kad žmonėms reikėtų leisti legaliai vartoti kanapes, o su tuo nesutiko – 51,8 proc. Kanapes vartojęs jaunimas dažniau pritarė kanapių legalizavimui nei jų nevartojusieji.
20. Dauguma jaunimo laikėsi nuomonės, kad žmonėms, kurie yra priklausomi nuo narkotikų, gydymo ir reabilitacijos paslaugos turėtų būti teikiamos nemokamai bei kad reikalinga didinti gydymo ir socialinių paslaugų prieinamumą narkotikų vartotojams.

REKOMENDACIJOS

Tyrimo rezultatai rodo nemažą narkotikų prieinamumą, o beveik pusė jaunimo, kuriam buvo pasiūlyta narkotikų, sutiko juos išbandyti. Jaunimo dažniausiai nurodomos priežastys, kurios juos sulaiko nuo narkotikų pabandymo, buvo tai, kad narkotikai jų paprasčiausiai nedomina, neigiamas nusistatymas prieš narkotikų vartojimą, suvokiamas neigiamas narkotikų poveikis sveikatai ir priklausomybės baimė. Dalis jaunų asmenų vartojo narkotikus tiesiog iš neturėjimo ką veikti, norėdami geriau pritapti prie bendraamžių, pamiršti juos slegiančias problemas, atsikratyti tuštumos, vienatvės ir kitų neigiamų jausmų. Minėtas narkotikų vartojimo priežastis, ypač užimtumo trūkumą, prastą savijautą, galėjo dar labiau pabloginti COVID-19 sukelta pandemija, ką patvirtina kiti Lietuvoje atlikti tyrimai⁶. Taip pat dalis tyrime dalyvavusio jaunimo dar neturėjo suformavę aiškios nuomonės apie narkotikų, alkoholio, tabako vartojimą. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, planuojant vaikų ir jaunimo narkotikų vartojimo prevencijos priemones, siekiant, kad jie nepradėtų vartoti narkotikų, kitų psichoaktyviųjų medžiagų, arba atitolinti jų vartojimo pradžią, rekomenduojama:

- skatinti jaunimo užimtumą, fizinei, psichinei ir socialinei gerovei palankių pomėgių turėjimą;
- formuoti sveikatai palankius elgesio įpročius;
- ugdyti sąmoningumą ir kritinį mąstymą;
- stiprinti pasitikėjimą savimi ir gebėjimą atsisipirti bendraamžių spaudimui, ugdyti problemų sprendimo, streso įveikos ir kitus socialinius emocinius įgūdžius;
- suteikti žinių apie neigiamas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pasekmes, formuoti neigiamas nuostatas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atžvilgiu.

Daugumą šių uždavinių pasiekti padėtų kokybiškos ilgalaikės socialinių emocinių įgūdžių ugdymo, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programos bei neformalusis vaikų švietimas. Nors Lietuvos mokyklose tokios programos vykdomos, bet, remiantis Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS) pateiktais duomenimis, jos vykdomos nenuosekliai, pavieniui, nėra užtikrinta, kad visi mokiniai kasmet dalyvautų tokiose programose. Be to, bendrąjį ugdymą papildanti „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ dažniausiai mokyklose įgyvendinama tik integruojant ją į mokomųjų dalykų turinį ar klasės valandėles. 2021-2022 m. m. tik 14 Lietuvos mokyklų nurodė, kad įgyvendinant šią programą buvo įvesti specialūs kursai kaip pasirenkami dalykai kuriai nors klasei. Neformalusis vaikų švietimas laikomas itin svarbiu, nes ugdomi vaikų ir jaunuolių išraiškos, pažinimo poreikiai, jie skatinami būti motyvuotais ir aktyviais piliečiais. Vis dėlto, 2021 m. neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis pasinaudojo tik 60,7 proc. Lietuvos mokinių⁷. Tad būtina toliau didinti neformaliojo vaikų švietimo įvairovę ir prieinamumą bei ilgalaikių socialinių emocinių įgūdžių ugdymo ir / ar psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programų vykdymo plėtrą, siekiant, kad kuo didesnė vaikų ir jaunimo dalis dalyvautų šiose programose.

⁶ Vilniaus universiteto Psichotraumatologijos centro rekomendacijos mokykloms ir mokiniams „Mokinių psichologinė savijauta COVID-19 pandemijos metu. Tyrimais grįstos rekomendacijos mokykloms ir mokiniams“. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/PTC/Rekomendacijos_mokykloms_ir_mokiniams.pdf

⁷ Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/2021%20met%C5%B3%20%C5%A0vietimo%2C%20mokslo%20ir%20sporto%20ministerijos%20veiklos%20ataskaita.pdf>

Atsižvelgiant į tai, kad narkotikai neretai išbandomi jau sulaukus pilnametystės, o dalis niekada gyvenime narkotikų nevartojusių jaunų asmenų nurodė, kad tiesiog dar nesulaukė pasiūlymo pabandyti narkotikų, o jei jiems būtų pasiūlyta – sutiktų išbandyti, verta apsvarstyti galimybes plėtoti socialinių emocinių įgūdžių ugdymo ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programas, psichinei ir fizinei sveikatai palankų užimtumą bei laisvalaikio praleidimą pabaigus mokyklą – profesinėse, aukštosiose mokyklose, darbovietėse, jaunimo dažnai lankomose laisvalaikio praleidimo vietose, apsvarstant jų finansavimo galimybes, taip didinant jų prieinamumą ir populiarumą.

Jaunimą galima mėginti pasiekti ir kitais būdais, pasitelkiant patrauklias naujas informacines technologijas. Departamentas administruoja interaktyvią interneto svetainę www.askritiskas.lt, skirtą jaunimui nuo 14 metų, kurios tikslas yra ne tik informuoti jauną žmogų, suteikiant jam žinių apie psichoaktyvias medžiagas, jų vartojimo poveikį ir rizikas, bet ir didinti sąmoningumą ir kritinį mąstymą bei skatinti pasirinkti sveiką gyvenimo būdą ir prasmingai leisti laisvalaikį. Svarbu didinti šios interneto svetainės žinomumą, vystyti bendradarbiavimą ją viešinant.

Kadangi didelė dalis rūkančio jaunimo norėjo / norėtų mesti rūkyti, bet ne visiems pavyksta sėkmingai atsisakyti šio žalingo įpročio, aktualu vykdyti pagalbos metantiems rūkyti priemones jaunimo tikslinei grupei, apsvarstyti naujas Departamento administruojamos interneto svetainės www.nerukysiu.lt viešinimo formas, siekiant didesnio jaunimo pasiekiamumo, kitais būdais informuoti jaunus asmenis apie pagalbos metantiems rūkyti galimybes Lietuvoje. Palankiai reikėtų vertinti planus nuo 2023 m. Lietuvoje įsteigti nacionalinę telefoninę metimo rūkyti pagalbos liniją. Taip pat aktualu vykdyti ir pagalbos priemones norintiems atsisakyti elektroninių cigarečių ar kaitinamųjų tabako gaminių vartojimo, nes daugiau nei pusė pastaruoju metu elektronines cigaretes vartojusių jaunų asmenų bandė mesti jas vartoti arba norėtų jų nebevartoti.

Šio tyrimo duomenimis, 15-19 m. amžiaus grupėje per paskutinį mėnesį narkotikus vartojo 4 proc. asmenų, o alkoholį – 29,9 proc., kas nurodo tikėtiną ankstyvosios intervencijos paslaugų poreikį. Lietuvoje jaunimas, kuris eksperimentuoja su alkoholiu ar narkotikais, gali dalyvauti Ankstyvosios intervencijos programoje, skirtoje 14-21 m. amžiaus asmenims. Šios programos tikslas – motyvuoti jaunuolius atsisakyti šių medžiagų vartojimo, kol dar nėra susiformavusi priklausomybė. Nors Ankstyvosios intervencijos programa nuo 2018 m. pradėta diegti nacionaliniu mastu, bet vis dar prieinama ne visose savivaldybėse, o prasidėjus pandemijai šios programos įgyvendinimo mastas sumažėjo (lyginant su 2019 m.)⁸. Todėl labai svarbu aktyvinti savivaldybes, kuriose Ankstyvosios intervencijos programa nevykdoma, bei didinti Ankstyvosios intervencijos programos žinomumą ne tik tarp valstybės institucijų ir savivaldybių įstaigų, bet ir tarp nevyriausybinų organizacijų bei verslo sektoriaus.

Kadangi skirtingo amžiaus jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas ir jo ypatumai skiriasi, šioms tikslinėms grupėms taikomos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės ir darbo metodai, būdai turėtų taip pat skirtis. Kuriant prevencijos priemones verta atsižvelgti į skirtumus tarp lyčių bei pagal galimybes pritaikyti kai kurių priemonių turinį.

Tikslinga vykdyti jaunimui skirtas ne tik prevencijos, bet ir žalos mažinimo priemones, informuoti jaunimą apie psichoaktyviųjų medžiagų maišymo, perdozavimo, vairavimo apsvaigus

⁸ Ankstyvosios intervencijos programos įgyvendinimo 2021 m. ataskaita. Prieiga per internetą: https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Ankstyvosios%20intervencijos%20programos%202021%20m_%20%C4%AFgyvendinimo%20ataskaita.pdf

nuo psichoaktyviųjų medžiagų keliamą pavojų, lytiškai plintančias ligas, psichologinės ir socialinės pagalbos galimybes.

Planuojant atsako priemones rekomenduojama atsižvelgti ir į Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro gerosios praktikos portale pateiktą informaciją, nurodančią, kad siekiant sulaikyti labiau pažeidžiamus jaunos asmenis nuo bandymų vartoti narkotikus bei užkirsti kelią perėjimui prie reguliaraus ar probleminio narkotikų vartojimo, galima taikyti atrankinės ir tikslinės prevencijos priemones. Greito įvertinimo klausimynai sveikatos priežiūros įstaigose gali būti naudingi siekiant nustatyti paauglių narkotikų vartojimo problemas. Taip pat internetinės sveikatos priežiūros, stebėsenos ir trumpųjų intervencijų priemonės gali pasitarnauti mėginant pasiekti pažeidžiamus jaunos asmenis, kurie nenoriai kreipiasi pagalbos į sveikatos priežiūros įstaigas⁹.

Formuojant valstybės narkotikų kontrolės politiką, verta atsižvelgti į tai, kad šio tyrimo duomenimis, baudžiamoji atsakomybė rečiau nei kitos priemonės „atbaidė“ jaunimą nuo narkotikų pabandymo, be to, tik kas trečias jaunas asmuo nepritarė narkotikų dekriminalizavimui.

⁹ EMCDDA Best practice portal – policy and practice briefings: Vulnerable young people. Prieiga per internetą: <https://www.emcdda.europa.eu/best-practice/briefings/vulnerable-young-people>

